

Милорд Радојчић

Ваљево

bobava@ptt.rs

ЖРТВЕ ШПАНСКЕ ГРОЗНИЦЕ У МИОНИЧКОМ АТАРУ

Апстракт: Пандемија корона вируса 2020. захватила је скоро цело човечанство и нанела му огромне људске жртве и материјалне губитке, унела велику панику и створила неизвесност. То је и прилика да се подсетимо да су се у ратовима 1912-1918. године наши преци суочавали са више заразних болести: кугом, колером, дифтеријом, упалом плућа, дизентеријом, туберкулозом, маларијом, тифусом итд. Једна од болести која им је нанеле велике губитке била је пандемија шпанске грознице (грипа) о којој се и након више од сто година недовољно зна, па и мало говори и пише. Да зло буде веће Светска здравствена организација оцењује да је вирус короне сличан вирусу који је изазвао шпанску грозницу. Колико знамо о њој је написано јако мало стручних, историјских и вредних чланака. Полазећи од тога, у овом чланку позабавићемо се пандемијом шпанске грознице на подручју Мионичке општине и њеним последицама. Његова сврха је да буде информативан, поучан, документаран и подстицајан за даља истраживања. Дакле намера је да се на примеру ове јединице локалне самоуправе представи та опака болест, скрене пажњу на њене симптоме, покуша да се реконструише њен настанак, путеви ширења и етапе развоја. Посебну пажњу посветићемо сагледавању њених последица, пре свега кроз људске жртве у атару ове колубарске општине.

Кључне речи: вирус, пандемија, мионичка општина, крај 1918. године, ратници, цивили, велики губици...

Катастрофалне последице епидемија заразних болести забележених у историји ратовања нису остале непознате ни српском народу, ни српској војсци. Нарочито су биле честе болести изазване gripом које су доводиле и до појава епидемија и пандемија. Мајкл Остерхолм, директор Центра за истраживање и политику инфективних болести на Универзитету Минесота често је говорио: „Пандемије грипа су сличне земљотресима, ураганима и цунамијима – никад се не зна колико ће бити јаке.“

У 20. веку три пандемије грипа погодиле су човечанство: 1918. шпанска грозница, 1957. азијски грип и 1968. хонгконшки грип. Ипак, међу њима, најопаснија је била шпанска грозница, названа тако јер се сматрало да је први случај обољења регистрован у Шпанији. У односу на сезонски грип какав познајемо, шпанска грозница је имала још једну специфичност. Наиме компликације услед инфекције вирусом, па и смртни исход, уобичајено се очекују код старијих људи и оних који имају хроничне болести. Шпански грип, међутим, највише је односио животе младих и здравих људи, старих између 20 и 40 година. Смртност тог вируса била је десет пута већа од свих уобичајених сојева вируса грипа.

Мада је прошло више од 100 година од појаве те пандемије која је разорила планету, много шта је непознато у вези са њом. Дакле, шпанска грозница, односно грип (*La Gripe Española*, *La Pesadilla*, *Influenza*) била је једна од најсмртоноснијих пандемија у историји човечанства. Појавила се при крају I светског рата 1918. године и у три таласа ширила Земљом. Према новијим проценама, трећина светске популације је била инфицирана њоме и имала је клинички испољену болест (око 500 милиона људи), а умрло је између двадесет и педесет милиона људи. Према томе шпански грип убио је више људи него I светски рат, а његове жртве умирале су у најтежим мукама. Према неким подацима она је однела два до три пута више живота него рат, била кобнија од чувене епидемије куге из XIV века и за 25 недеља убила више људи него сида за 25 година. Ова пандемија је описивана и као „највећи медицински холокауст у историји“ јер се биолошки агенс показао вишеструко ефикаснијим убицом од свих ратних оружја па га није било лако савладати. Зато је она била најопаснија и најпогубнија пандемија грипа.

Како је шпански грип био нарочито погубан за младе и здраве особе та његова особеност била је велика тајна све донедавно. Најчешће би за само неколико сати онеспособио жртву, а већ током наредног дана она би подлегла због изузетно тешког запаљења плућа. Нажалост, и поред овако нагле смрти болест се проширила на читав свет. Догодила се најгора пандемија у историји. Пошто је опустошила свет, шпанска грозница се повукла у јуну 1920. године, исто тако нагло као што се појавила.

Појава и развој шпанске грознице

Име је добила захваљујући политичким околностима. Због ратних прилика владе зараћених земаља ограничиле су објаву вести о болести страхујући да би то могло поразно да утиче на морал становништва. Како је Шпанија била неутрална у I светском рату, у њој није било цензуре и то је омогућило новинарима да слободно извештавају о последицама болести. За кратко време та грозница захватила је све континенте (осим Антарктика), а најтеже погођена земља била је Индија, где је умрло 17 милиона људи.

Сада се поуздано зна да вирус назван „шпански грип“ или „шпанска грозница“ није настао у Шпанији. Према томе објашњење порекла имена вируса било је у домену медија (нагађања). Како је Шпанија као неутрална земља током I светског рата била под мањом медијском цензуром од ратом захваћених држава у мају 1918. Агенција Фабра (шпански медијски сервис) послала је ову вест представништву Ројтерса у Лондону: „Чудан облик болести, епидемијског карактера, појавио се у Мадриду“¹ Будући да америчка и европска штампа нису писале о великом броју оболелих цивила, а посебно војника који су засигурно били ван строја у свеобухватним ратним напорима, вирус је постао познат као „шпански“ по пореклу јединих гласова о „чудној епидемији“.

Како су писале шпанске новине, тог пролећа болест је била веома нагла - неки су људи колабирали на улицама након што су се пробудили као здрави, а потом су најмање три дана патили од грознице, гастроинтестиналних проблема и опште малаксалости (тзв. тродневна грозница). Оборило је јако пуно људи (око осам милиона људи у Шпанији)² због чега су неки јавни сервиси, као што је пошта, морали бити накратко затворени. Међутим сада се са сигурношћу зна да је у априлу вирус захватио француске, британске и америчке трупе стациониране у Француској. У мају је вирус регистрован у Енглеској, али и у САД, Кини и Јапану. Занимљиво је поменути да су у Немачкој болест назвали „фландријска

¹ Биљана Стојковић: *Шпанска грозница*, сајт Пешчаник, 13. новембра 2018. године.

² Исто.

грозница“. Будући да број смртних случајева није био велики, а свакако је било и занимљивих тема са ратишта, након два месеца епидемије све је пало у заборав. Нажалост, само на кратко!

Необична природа овог вируса одражавала се и на неуспешне покушаје да се реконструише место његовог порекла, односно центар ширења. Иако ова мистерија ни до данас није потпуно разрешена, савремена наука је пружила неколико хипотеза. За сада је важно разумети да су за лекаре тога доба епидемиолошки подаци представљали неразмрсиву енигму – изгледало је да је болест дукнула истовремено у бројним међусобно удаљеним местима (у САД, европским државама и на осталим континентима), што је потпуно одступило од логичног очекивања да се, упоредо са географском удаљеношћу од места настанка вируса, епидемија све касније појављује. Један извештај америчких лекара из децембра 1918. наглашава овај проблем: „Најистакнутија чињеница је екстремна брзина којом се епидемија ширила након што је достигла пропорције епидемије у првом захваћеном региону... Чињеница ништа мање застрашујућег значења је и то што је болест достигла епидемијске размере у бројним локалитетима централним, северним, јужним и западним деловима земље у исто време као и дуж североисточне обале...“ Треба имати на уму да су амерички лекари полазили од претпоставке да је вирус стизао у војним бродовима из Европе, где су се одвијала ратна дејства, те је истовремени образац ширења кроз читаву Америку одступао од тог сценарија.

Симптоми и динамика развоја пандемије

Према томе, упркос имену, она није настала у Шпанији. Историјски и епидемиолошки подаци су неадекватни за идентификацију географског порекла те пандемије. Верује се да је у поход по свету кренула из америчких војних база и проширила се прво по Европи када се Америка укључила у рат. Само место настанка заразе била је највероватније област Хаскел у Канзасу, позната по узгоју свиња, живине, стоке и по житарицама, где се грип појавио у јануару 1918. године. Зато су се, 4. марта исте године, јавили први случајеви обољења међу војницима у оближњем регрутном центру – бази Форт Рајли. Разболело се 107 војника.

Прекоманде војске у друге базе пренеле су грип даље. Зараза се затим проширила на читаву Северну Америку, Европу, Азију, Африку, чак на арктички појас и јужни до Тихог океана. Ратна дејства само су помогла у томе – односно дотур хране, ратне технике и трупа на фронт. Ширењу грипа посебно је погодовала дуготрајна рововска борба у западној Европи.³

Током Великог рата у позадини ужасних ратних разарања одвијала се тиха и невидљива биолошка битка за коју неки тврде да је усмртила много више људи него што је износио збир свих жртава ватреног оружја, бајонета, бомби и хемијског оружја. Малени вирус, одговоран за најстрашнију пандемију која је икада задесила човечанство, није марио за стране у сукобу нити је правио разлике у политичким и идеолошким опредељењима зарађених војски и цивила. Уз то, од њега се није могло побећи ни у најудаљеније крајеве Земље јер је био присутан свуда.

Жртве шпанске грознице увелико су патиле. Први симптоми били су умор, висока температура и главобоља, а затим би се јавили болови у мишићима и зглобовима. Неколико сати након осећања првих симптома, жртве би помодриле. Код овог грипа убрзо су наступали тешки симптоми - компликације на плућима, често праћене озбиљном бронхопнеумонијом. Кожа пацијентата је била љубичаста а могле су се на њој уочити и тамне флеке. Оболели би убрзо и поплавили због недостатка кисеоника, будући да су им се плућа пунила црвенкастом желатинском масом, односно пенушавом крвном течношћу која их је полако гушила. Понекад би плава боја постала толико изражена да је било тешко одредити оригиналну боју коже пацијента. Пацијенти би имали тако снажан кашаљ да су појединци покидали чак и своје трбушне мишиће. Пена и крв су навирали из уста и носа. Неки су крварили и из ушију, неки повраћали, а други нису могли контролисати своје понашање, мокрење или дефекацију. Многи су развијали и сепсу.

У америчкој војној бази Camp Devens, крај Бостона, која представља једно од првих места где се вероватно појавио други, најсмртоноснији талас епидемије, тамошњи лекар у писму свом пријатељу каже: „*Ти људи се њојављују са симптомима*

³ www.politikin-zabavnik.rs

који одговарају највагу трије или инфлуенце, и када буду примљени у болницу крајње брзо развијају највискознији шии инеумоније који је икад виђен. Два сата након пријема они имају махајони иачке преко образа, а неколико сати касније можеи видећи цијанозу која се шири од њихових ушију преко лица, све док не постане тешко разликоваћи црној човека од белој. Протекне само неколико сати док не наступи смрт, током којих се ради само о борби за ваздух док се не уише.⁴ У истом писму овај лекар каже да му је управо саопштено „да још није пронађен у оквиру било које аутопсије ниједан случај иза сиадијума црвене хемијизације. Болест их удија пре нешто што узнајредује толико.“

Шпанска грозница погодила је свет тако нагло и тешко да су многе од њених жртава умрле у року од неколико сати од првог симптома. Неки су умрли дан или два након што су схватили да су болесни. Озбиљност ове грознице била је алармантна. Људи су широм света били забринути да ће погодити и њих. Неки градови наредили су свима да носе маске. Пљување и кашљање у јавности је било забрањено. Затворене су школе и позоришта, а ограничена масовнија окупљања.

Приликом описивања динамике шпанске грознице најчешће се говори о три таласа. Први талас пандемије шпанске грознице започео је у пролеће 1918. године и био је без драстичних последица по цивилно становништво и војску. Други талас започео је у јесен 1918. и био је монструозан. Подједнако заразан вирус се вратио на јесен, али сада је постао масовни убица. Први смртни случајеви забележени су у Бостону већ почетком септембра, а истог дана се уочавају оболели по градовима удаљеним десетак и више километара. Слични извештаји лекара стижу из свих делова света – број умрлих рапидно је растао из дана у дан. Месец октобар 1918. остао је упамћен као најпогубнији. Трећи талас пандемије отпочео је након примирја (11. новембра 1918) када су се војници упутили својим кућама, носећи са собом вирус и у крајеве до којих можда пре тога није стигао. Ипак, ова последња фаза пандемије била је мање смртоносна од друге и окончала се тек у марту 1920. године.

⁴ Милорад Радусин: *Шпанска грозница*, часопис „Vox medica“, Нови Сад, мај 2006. године.

Порекло шпанског грипа

Пре почетка шпанске грознице, а од 1890. године, сматрало се да инфлуенцу изазива *Haemophilus influenzae* (Пфајферов бацил). Још током трајања шпанске грознице јавља се сумња у погледу тачности навођења Пфајферовог бацила као етиолошког узрочника инфлуенце. Српски војни лекар Др Алекса Савић⁵ (Ужице, 1878 – Ниш, 1928) још 1918. године је писао⁶ да „Услед великој броја смртних случајева, који су се десили у крајњем времену многи су у први мах помислили да се то јавила нека нарочита нова болест. Чак је се помишљало на илућну кују. Но одмах тоном увидело се да је то болест „influenca“ или „Grippe“, која је се и ранијих година, с времена на време епидемично јављивала.....“. Тим поводом он описује експерименте које су француски лекари Ch. Nicolle и Ch. Leballey објавили тих дана, па пише: „Из овога излази да је проузроковач инфлуенце тако сићушна кужна клица да пролази кроз Чемберлендов филтер, док сви други познати бацили, који се са данашњим оптичким средствима могу да виде, увек остају непроцеђени у томе филтеру. Дакле према овом најновијем схватању проузроковач инфлуенце био би невидљиви микроорганизам, изв. *Virus filtrati*, као што је то на пример проузроковач малих и великих богиња, шарлаха и мресе“. Вирус филтрант и Пфајферов бацил наводи као етиолошке узрочнике и др Јов. Ст. Кујачић 1931. године који пише да тек будућа наука треба да одговори на питање који је етиолошки узрочник инфлуенце, а до тада вреди да „је *bacillus Pfeifferi s. b. influenzae* још за сада најважнији биолошки узрок инфлуенце.“⁷ Управо те године вирус инфлуенце А је изолован из свиња, а 1933. године изолован је и хумани вирус.

Мада се у то време, о томе није писало, тај високо заразан вирус био је присутан свуда по Европи, у САД и Азији. Штавише, први забележени случај обољевања почетком марта 1918. био је Алберт Гичел војни кувар у америчкој бази Форт Рејли у Канза-

⁵ Др Александар Алекса Савић био је и народни посланик и министар здравља у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца.

⁶ Др Алекса Савић, *Influenca*, Штампарска радионица Министарства војног, Солун, 1918. године.

⁷ Др Јов. Ст. Кујачић, *Инфлуенца или грип*, Београд, 1931. године.

су. Он се ујутру 11. марта 1918. године пожалио војном лекару на кашаљ, главобољу и високу температуру. До ручка је у болници већ било стотинак војника с истим симптомима, док је до краја недеље тај број порастао на 500.

Британска новинарка Лора Спини у књизи „Pale Rider”⁸, спекулише да су нулти пацијенти могли да буду и један сељак у покрајини Шанкси на североистоку Кине и војник примљен у војну болницу у Етаплесу. Вероватно је први заражени пацијент могла бити наша Ђурђија Јеремић из Табановића код Мионице, стара 75. година, која је оболела од шпанске грознице и умрла у Табановићу још 9. марта 1918. године. Али, о тој чињеници вероватно нису били благовремено обавештени надлежни државни органи.

Петог октобра 2005. објављено је да је реконструисан, односно практично поновно оживљен узрочник шпанске грознице⁹. Реконструкцију су извели научници из Си Ди Сија (Centers for Disease Control and Prevention) из Атланте, у сарадњи са научницима Института за Патологију америчке војске и Mount Sinai School of Medicine. Сам почетак рада који је резултовао реконструкцијом вируса десио се десет година раније и везан је за име Џефри Кеј Таубенбергера (Jeffery K. Taubenberger), научника из Института за Патологију америчке војске. Др Таубенбергер је тражио делове вирусног генома у сачуваним остацима плућног ткива америчких војника умрлих од шпанске грознице.¹⁰ Напоран рад је уродио плодом, и делови генома су нађени у остацима плућа двојице војника. Потом је уследило секвенцирање пронађених делова генома и њихово проучавање.

О свом раду др Таубенбергер је писао у магазину Science, 1997. године. На тај начин о његовом раду обавестио се шведски патолог Јохан Хултин, од кога је стигла кључна помоћ у сакупљању довољне количине генетског материјала која је омогућила секвенцирање комплетног генома вируса. Овај човек је отишао у

⁸ 100 година од болести која је разорила планету: Шпански грип убио је више људи него Први светски рат, људи су умирали у најстрашњим мукама, Телеграф, Београд, 21. април 2020. године.

⁹ Милорад Радусин: *Шпанска грозница*, часопис „Vox medica“, Нови Сад, мај 2006. године.

¹⁰ Исто.

село Бревиџ на Аљасци где је од болести, у новембру 1918., умрло седамдесет двоје од осамдесет становника Бревиџа. Умрли су сахрањивани у вечитом леду Аљаске. Др Хултин је пронашао одлично очуване делове плућног ткива једне жене, те их је доставио др Таубенбергеру. На овај начин омогућено је одређивање редоследа азотних база у свих осам РНК сегмената вируса, што је револуционаран догађај, јер на тај начин се може проучавати генетска основа која омогућава настанак пандемије и велике смртности, као што је то био случај 1918. године.

Рад на комплетној реконструкцији вируса, уз помоћ технике зване реверзна генетика, започет је у Си Ди Си-ју у августу 2005. године, и као што је речено, окончан је успешно. На тај начин вирус који је побио милионе 1918. и 1919. године, поново је у животу. Научници се надају да ће детаљним проучавањем вируса шпанске грознице у потпуности изучити основу вируленције и патогености вируса инфлуенце. Велика пажња је усмерена на ова изучавања због глобалног страха да би актуелни птичји грип, изазван вирусом инфлуенце А (H5N1), могао изазвати пандемију попут оне 1918.-1919. године. Упоређивањем вируса шпанске грознице и актуелног вируса птичјег грипа настоје се извући закључци о томе колико је близу или далеко вирус птичјег грипа од пандемичне способности.

Проучавања генома вируса шпанске грознице сугеришу да је овај вирус био у потпуности нов за људе, и да није настао тако што је неки вирус који је раније заражавао људе попримио неколико додатних генетских особина¹¹ Изгледа да је у питању птичји вирус, али из потпуно непознатог извора.

Вирус шпанске грознице се значајно генетски разликује од птичјих вируса инфлуенце, како данашњих тако и оних присутних око 1918, што је утврђено добијањем генома птичјих вируса инфлуенце из птица препарираних око 1918. године и генома актуелних вируса. Иначе, пронађене су врло мале разлике између птичјих вируса инфлуенце 1918. и данас. Ипак, да би била потврђена оваква хипотеза требало би имати прецизна научна сазнања о геному вируса инфлуенце који је био присутан међу људима пре 1918, а исто тако налаз генома сличног геному вируса

¹¹ Милорад Радусин: *Шпанска грозница*, часопис „Vox medica“, Нови Сад, мај 2006. године.

шпанске грознице у врсти птица у оквиру које се кретао. Слично, потребно је добити геноме вируса из сва три таласа шпанске грознице да би се дефинитивно потврдило да је етиолошки узрочник исти. Геном реконструисаног вируса је у потпуности из другог, најсмртоноснијег таласа пандемије. Проучавање свих делова вируса тренутно је врло интензивно, јер само откривање његовог генома и реконструисање није довело до одговора на многа питања. Посебно се проучава хемаглутинин да би се схватила основа вируленције и патогености вируса. Разлог зашто је болест нарочито убијала младе здраве одрасле људе само је једно од питања која чекају одговор.

Нешто више о вирусу

Вируси су инфективни агенси изграђени од наследног материјала унутар протеинских омотача. С обзиром на то да вируси немају ћелијску грађу, због чега им недостају многи елементи за самосталан метаболизам и функционисање, вируси не могу ни да се умножавају изван ћелија домаћина које су инфицирали. Њихове димензије су сићушне, свега између 20 и 300 нанометара (иако има и нешто већих) што је значајно мање чак и од бактеријске ћелије.

На основу анализе генома оригиналног вируса из 1918. (из препарираних узорака ткива и смрзнутог тела), пре петнаестак година утврђено је да сој вируса шпанске грознице припада типу А, подтипу H1N1. Била је дилема да ли је он свињског или птичјег порекла. Неки научници су најпре веровали да је ова врста грипа прешла са свиње на човека. Према њима, утврђено је да се свиња првобитна заразила преко земље у којој се налазио црв – узрочник заразе. Због тога је „шпанска грозница“ неко време сматрана најстаријим сојем чувеног свињског грипа.

На основу филогенетског поређења овог генома са геномима свих других познатих сојева вируса грипа, утврђено је да је он најсличнији птичјим вирусима. Због тога је вероватно да шпански вирус јесте оригинално птичји, односно да је вирус птице стекао способост да инфицира сисаре – човека и свињу. Дакле, овде се није радило о комбиновању молекула RNK између

два различита вируса, већ о постепеном прилагођавању, кроз мутације, птичјег вируса на сисарске ћелије.

Према томе постоје две могућности: шпански вирус је пренет са птице на свињу много година пре преласка на људе (можда и 30 година), или је првобитно пренет са птице на човека и дуго циркулисао у људским популацијама, са благим здравственим ефектима, уз постепено унапређивање способности да се преноси са човека на човека. То би значило да је човек касније заразио свињу. Постепено стицање монструознијих својстава шпанског вируса уклапа се и у сазнање да је у првом таласу пандемије 1918. вирус достигао високу инфективност, али уз блаже здравствене проблеме инфицираних особа. Велики број заражених људи, уз изразиту способност умножавања вируса у ћелији, драматично је увећао вероватноћу мутација у генима који ће вирусу омогућити да продре дубоко у плућа (што није карактеристика уобичајених вируса грипа) и изазове драстичне последице, како се и догодило у јесен 1918. године.

Занимљиво је да није било потребно превише промена да би вирус остварио такав успех. Геномске анализе су показале да су мутације довеле до тога да у укупним протеинима вируса буде промењено свега 25 до 30 аминокиселина (од укупно 4000) и да је то било сасвим довољно да вирус постане убица. У гликопротеину Н десиле су се две промене – једна која је омогућила да вирус нападне сисарску ћелију и друга да преферира сисарску уместо птичје ћелије.¹²

Имајући све то у виду, развијено је неколико хипотеза о томе где је настао шпански вирус и којим се путевима ширио. Потпуно је јасно, наравно, да су ратне околности промениле понашање људи утичући на то да се они групишу у великом броју на малим просторима, као што су војни кампови и логори или ратне болнице где су лечени бројни рањеници и жртве хемијског и другог оружја. То је значајно повећало стопу циркулисања вируса међу људима и омогућило да вирус врло ефикасно еволуира ка својој мистериозној форми. Поред тога, кретање војних јединица с једног на други крај света крчила су пут и разношењу вируса у све ћошкове планете. Дакле, упоредо са ратом и потпомогнуто

¹² Биљана Стојковић: *Шпанска грозница*, сајт Пешчаник, 13. новембра 2018. године

ратом, годинама се у микросвету одвијала еволуција најефикаснијег убице.

Научници сматрају да је готово засигурно да реконструисани вирус шпанске грознице не би изазвао болест таквих размера као 1918. године у случају изласка из лабораторије. Разлог томе је глобални имунитет који је створен контактом са H1N1 вирусима инфлуенце. Такође, сматра се да је вирус осетљив на деловање антивиротика римантадина и оселтамивира, а и у вакцинама се налази H1N1 компонента. Могућност смртоносне пандемије је далеко већа са неким новим вирусом, и због тога је разумљиво придавање значаја H5N1 вирусу. Овај вирус је попут вируса из 1918. птичји вирус, иако међу њима постоје велике генетске разлике. Вирус шпанске грознице је одговарајућим геномским променама постао способан да ефикасно прелази са човека на човека, али још се не зна које су то промене.¹³

Шпанска грозница у српској војсци

Података о броју оболелих и умрлих у нашој војсци током шпанске грознице скоро да нема или има јако мало, чему су узрок сложене ратне околности и стварање нове државе управо у времену када је болест била у пуном јеку. Међутим, извесно је да је болест била присутна и узела велики данак, као и у другим европским државама. Болест се јавила код српских војника у априлу на Крфу, а у јулу на Солунском фронту.

Када се говори о епидемији шпанског грипа у српској војсци на Солунском фронту треба рећи да о почетку, а посебно о току епидемије и о броју наших оболелих и умрлих војника, има веома мало података. Према саопштењу професора др Александра Радосављевића¹⁴ (Будим или Сентандреја, 1877 – Београд, 1956), грип се по први пут у српској војсци појавио априла 1918. године код наших војника на Крфу. У једној српској пекарској чети, улогореној на два километра од града, појавила су се изненадна

¹³ Милорад Радусин: *Шпанска грозница*, часопис „Vox medica“, Нови Сад, мај 2006. године.

¹⁴ Др Александар Радосављевић био је један од најзначајнијих лекара у Србији, отац пулмологије код Срба и академик Српске академије наука и уметности.

акутна респираторна обољења праћена високом температуром, главобољом, прострацијом, боловима у целом телу, кијањем и лаким кашљем. За два дана оболело је 150 људи а 95 је због тежег облика болести пало у постељу, међутим, смртних случајева није било.

Епидемиолошка испитивања су убрзо показала да је до оболевања наших војника дошло после контакта са француским пекарима са брода „Віен-Ноа“, који је тих дана дошао из Солуна и на коме је владала идентична епидемија. Код наших, као и код француских војника болест је трајала 3-4 дана, а потом је долазило до постепеног опоравка. Упркос енергичним микробиолошким испитивањима узрочник епидемије нашим лекарима остао је непознат, а о инфлуенци се у почетку није размишљало.

Доктор В. С. С. овако је описао епидемију: *„Почетком јуна 1918, као илрујни лекар Првој јујословенској љука сам видео изненадан крайкоилрајни најад ове ејидемије, налик на некакав јурришни илалас аймосфере. Доиле здрав на иоложају „Койка“ љук је онда силазио у равницу на одмор. Дошавши у село Доњи Пожар још исије вечери оболевам међу ирвима ја сам, а суилрадан иоилово цео љук. Дошавши исијој дана у село Госилољубе, иредвече је иред мојом љуковском амбуланиом дио иолеіао чишав байлаљон за лекарску иомоћ, кашљајући и кијајући као ио команди, сви одреда. Ејидемија је неколико дана ио доласку љука на брдо „Пајик“ убрзо несилала исијо илако нечујно, како је и дошла, без икакве ишјеије“.*

Тадашњи начелник санитета Врховне команде пуковник¹⁵ Ђорђе Владисављевић (Доњи Милановац, 1866 - Београд, 1936) известио је да су током маја 1918. најпре само у неким војним јединицама на фронту, избила експлозивно, фебрилна обољења, са ретким компликацијама, без смртности али са дугом и мучном рековаленценцијом. *„Них су неки од наших лекара иријављивали као дену или ијайиачијеву ирозницу а француски као ириј. Тек у јуну и јулу, када су се иочеле јавлаићи илућне комликације са досіа високом смриношћу, увидело се да је инфлуенца ио среди“.* У петнаестодневном лекарском извештају о кретању заразних болести за прву половину августа 1918. наводи се да је 11 припадника Друге армије српске војске боловало од грипа.

¹⁵ Ђорђе Владисављевић касније је постао санитетски генерал и Инспектор санитета Министарства Војске и Морнарице (1920–1929).

У то време, пак, читаве чете из 122. дивизије француских трупа дошле су на Солунски фронт са gripом.

На основу напред наведеног може се закључити да је експлозивна епидемија gripа на Солунском фронту међу нашим војницима у почетку добијена од француских војника и због изостанка компликација које прате ово обољење, била без тежих последица. Током времена, највероватније због пораста вирусности самог вируса и због имуносупресије коју он код домаћина проузрокује, плућне компликације, а вероватно и друге, постајале су све чешће и теже. Резултат тога била је висока смртност код оболелих, али се о самом морталитету не може прецизно говорити услед недостатка јасних података из литературе.

Уз то треба нагласити да се у I светском рату није располагало превентивним специфичним заштитним средствима против gripа, нити ефикасним каузалним леком, и да је морбидитет па и морталитет у почетку био тесно повезан са узрастом. Наиме, током пандемије gripа 1918. године највише су оболевали млади људи од 15-36 година, што указује на то да је код старијих особа изванредан имунитет према gripу ипак постојао.¹⁶

Према тврдњи др Владимира Кривошејева¹⁷ један од сведока тога страдања био је и председник војно лекарске комисије Српске војске пуковник др Милан Пецић (Алексинач, 1865 – Београд, 1959) који је неко време живео и као лекар радио у Ваљеву. Он је у својој Аутобиографији, чији се рукопис чува Архиву Српске академије наука и уметности¹⁸, написао да је имао снажан имунитет и да од детињства није боловао. Након што је стигао кући у Крагујевац, боловао је три месеца. Тим поводом забележио је да је болестан кренуо од Крфа кући бродом преко Дубровника. О тежини болести, односно о недостатку снаге да устане из кревета, написао је: *Ја сам лежао у своме кревету, поред креве-*

¹⁶ Драган Микић и други: *Заразне болести и рад српској војној санијети на њиховој ирвенцији и лечењу на Солунском фронту 1917–1918. године*, Војно-санитетски преглед, Београд, 2008, 68, 59-69

¹⁷ Др Владимир Кривошејев: *Једна заборављена епидемија*, Портал Вемедиа 20. априла 2020. године.

¹⁸ Коју су 2020. године објавили Владимир Кривошејев и Нинослав Станојловић под насловом „Др Милан Пецић – Аутобиографија најстаријег пуковника Српског санитета“ у издању Српског лекарског друштво.

ша био је њојас за сјасавање. Пробам да њојинем њојас, али нисам мојао, био ми је врло њежак. Када нисам мојао да се њојнем на кров, ни њојас да изнесем, ја се решим да осјанем у кревету и да се њојим са лађом.

Епидемија у Мионици и околини

Према писању др Владимира Кривошејева¹⁹ шпанска грозница у окупираној Србији се појавила током лета 1918, а у исто време је дошла и међу војнике на Солунском фронту, али тада без фаталних последица. Потом додаје: *Експлозија епидемија са масовним умирањем уследила је њек њоком октобра а масовно умирање је њрестјало њре Нове јодине, мада је и касније било оболевања, али са знајно мањим смртним последицама. Епидемија је ескалирала ујраво у оним данима, када је, њо њробоју фронтја, њочела борба за коначно ослобођење Србије. Тада су оболели војници журили да ослободе њакође оболеле цивиле у окупираној ошјаџбини. Умирили су и једни и друји.*

Тим поводом наводи и запис др Хатон, лекарке британске мисије која се пред крај 1918. године затекла у Врању и записала: *Демобилисани рајници из овој краја који су се враћали са фронтја зајнициали су њустје куће. Кихове жене или деца или сви редом њомрли су од шјанске јрознице само који дан њре њиховој доласка кући. Скоро свуда чуо се лелек и нарицање умесјо смеха и весеља. Слично је било и у ваљевском крају. С тим у вези др Кривошејев између осталог пише²⁰: *Иако је шјанска јрозница однела бројне жртјве међу војницима и цивилним сјановнишјвом, њене последице у истјориојрафији скоро су њојјуно занемарене зарад истјраживања војних, њолишјчких и дијломајских њема. То важи и за мноје друје епидемије које су се њоком, а и њосле рајја јавља-ле. Изузетјак је епидемија њифуса са краја 1914. и њрве њоловине 1915. јодине, али само зајто шјо је дирекјтно њовезана са војним и дијломајским ањажманом. Запостављању истраживања последица шпанске грознице доприносили су и започети послови**

¹⁹ Предраг Вујанац: *Ослобођење Србије њојиснуло шјанску јрозницу*, Блиц недеље, Београд, 17-20. априла 2020, 28.

²⁰ Др Владимир Кривошејев: *Једна заборављена епидемија*, Портал Вамедиа 20. априла 2020. године.

на конституисању органа власти новообразоване државе, потреба да се оживе запостављена и опљачкана домаћинства, недостатак стручних кадрова итд.

Пошто је ваљевски крај био епицентар епидемије пегавог тифуса то је однело знатно више живота, али ни страдања од шпанске грознице нису била мала. Шпанска грозница је била распрострањена на целом подручју Србије, па и садашњег Колубарског округа. О великим људским губицима поуздано сведоче подаци из црквених (матичних) књига умрлих из тог периода за свих шест општина овог округа, наравно, оних које су сачуване. Поред већ помињаних узрока треба поменути: учестале контакте са демобилисаним војним обвезницима, врло низак животни стандард, неповољне хигијенске и здравствене прилике, напоран физички рад, лошу исхрану, слабу и неорганизовану здравствену службу и сл.

У то време Мионичкој територији припадало је 35 насељених места на површини од 329 квадратних километара. Према резултатима пописа²¹ из 1910. и 1916. године њено се становништво овако кретало.

По попису из 1910. и 1916 године општина Мионица имала је овај распоред становника по својим насељеним местима:

Берковац 1910. (м. 366 и ж. 332) укупно 698 а 1916. (м 217 и ж. 350) укупно 567

Брежђе 1910. (м. 367 и ж. 333) укупно 700, а 1916. (м 251 и ж. 324) укупно 575

Буковац 1910. (м. 126 и ж 122) укупно 248, а 1916. (м. 77 и ж. 111) укупно 188

Вировац 1910. (м. 377 и ж 357) укупно 731, а 1916. (м. 227 и ж. 362) укупно 589

Вртиглав 1910. (м 325 и ж 316) укупно 641, а 1916. (м. 185 и ж. 271) укупно 466

Голубац 1910. (м. 131 и ж. 107) укупно 238, а 1916. (м. 85 и ж. 106), укупно 191

Горњи Лајковац 1910. (м. 414 и ж. 342) укупно 756, а 1916. (м. 309. и ж. 373) укупно 682

²¹ Љубодраг Поповић: *Попис становништва Ваљевској округу у I светском рату*, Гласник Историјског архива Ваљево за 2000. годину, бр. 34, 163. и 164

Горњи Мушић 1910. (м. 462 и ж. 492) укупно 954, а 1916. (м. 285 и ж. 461) укупно 746

Гуњица 1910. (м. 108 и ж. 88) укупно 196, а 1916. (м. 75 и ж. 90) укупно 165

Доњи Мушић 1910. (м. 198 и ж. 174) укупно 372, а 1916. (м. 95 и ж. 157) укупно 252

Дучић²² 1910. (м. 387 и ж. 365) укупно 752, а 1916. (м. 219 и ж. 319) укупно 538

Ђурђевац 1910. (м. 254 и ж. 288) укупно 542, а 1916. (м. 180 и ж. 307) укупно 487

Клашнић 1910. (м. 92 и ж. 85) укупно 177, а 1916. (м. 65 и ж. 90) укупно 155

Кључ 1910. (м. 400 и ж. 355) укупно 755, а 1916. (м. 262 и ж. 324) укупно 586

Команице 1910. (м. 307 и ж. 303) укупно 610,а 1916. (м. 187 и ж. 296) укупно 483

Крчмар 1910. (м. 316 и ж. 367) укупно 583, а 1916. (м. 178 и ж. 229) укупно 407

Маљевић 1910. (м. 153 и ж. 137) укупно 290, а 1916. (м. 97 и ж. 130) укупно 227

Мионица варошица 1910. (м. 291 и ж. 157) укупно 448, а 1916. (м. 187 и ж. 195) укупно 312

Мионица село 1910. (м. 339 и ж. 353) укупно 692, а 1916. (м. 231 и ж. 340) укупно 271

Мратишић 1910. (м. 198 и ж. 189) укупно 387, а 1916. (м. 129 и ж. 180) укупно 309

Наномир 1910. (м. 132 и ж. 117) укупно 249, а 1916. (м. 61 и ж. 98) укупно 159

Осеченица 1910. (м. 553 и ж. 518) укупно 1071, а 1916. (м. 342 и ж. 471) укупно 813

Паштрић 1910. (м. 441 и ж. 394) укупно 835, а 1916. (м. 212 и ж. 280) укупно 492

²² На попису 2016 посебно су пописивани житељи тог села а посебно његовог засеока Грмикоже а ми смо приказали податке обједињеног пописа.

Планиница 1910. (м. 338 и ж. 371) укупно 655, а 1916. (м. 239 и ж. 263) укупно 502

Попадић 1910. (м. 429 и ж. 444) укупно 873, а 1916. (м. 260 и ж. 428) укупно 688

Радобић 1910. (м. 197 и ж. 208) укупно 405, а 1916. (м. 106 и ж. 189) укупно 295

Рајковић 1910. (м. 357 и ж. 359) укупно 716, а 1916. (м. 211 и ж. 338) укупно 549

Ракари 1910. (м. 249 и ж. 224) укупно 473, а 1916. (м. 147 и ж. 188) укупно 335

Робаје 1910. (м. 350 и ж. 344) укупно 694, а 1916. (м. 219 и ж. 347) укупно 566

Санковић 1910. (м. 240 и ж. 228) укупно 954²³, а 1916. (м. 162 и ж. 222) укупно 384

Струганик 1910. (м. 279 и ж. 233) укупно 512, а 1916. (м. 160 и ж. 198) укупно 358

Табановић 1910. (м. 205 и ж. 176) укупно 381, а 1916. (м. 124 и ж. 180) укупно 304

Тодорин До 1910. (м. 140 и ж. 146) укупно 286, а 1916. (м. 87 и ж. 165) укупно 252

Толић 1910. (м. 132 и ж. 113) укупно 245, а 1916. (м. 169 и ж. 216) укупно 385

Шушеока 1910. (м. 209 и ж. 176) укупно 385, а 1916. (м. 128 и ж. 183) укупно 311

Из ових података пре свега може се закључити да је данашња општина Мионица 1910. године имала 19.131 становника, а већ 1916 – 14.539 што је за 4.592 становника или више од једне четвртине месног становништва мање. Још је занимљивија полна структура месног становништва, а она је изгледала овако: мушкараца 1910 било је 9.862, а жена 6.168 што значи да је било 3.694 мушкарца више, 1916 мушких је било 7.358, а жена 8.781 што значи да је тада било 1.423 жена више. Ово указује на масовно учешће мушкараца у рату, њихово страдање и вероватно битно смањен наталитет.

²³ Овде је евидентна грешка јер укупан број мушког и женског становништва те године био 468, а не као што пише 954

Вредна помена је и промена структуре становништва по насељима. У ово доба најнасељеније место била је Осеченица, 1910. године са 1.071, а 1916 са 813 становника, што је за 258 житеља мање. Потом следи Горњи Мушић, 1910. године са 954 и 1916 са 746 становника, што је за 268 људи мање. Следећи је био Попадих, 1910 са 873, а 1916 са 688, што значи да је имало 185 становника мање. Овде је занимљиво то да иако је Осеченица имала највише становника она је изгубила десет мање од Горњег Мушића.

ПРЕГЛЕД УМРЛИХ ОД ШПАНСКЕ ГРОЗНИЦЕ ПО ДАТУМУ СМРТИ

1918.

9. марта 1918. године²⁴

ЈЕРЕМИЋ ЂУРЂИЈА, стара 75 година, рођена у Вртиглаву, удовица Станимира Јеремића из Табановића, где је оболела и умрла.

15. априла 1918. године

ПЕТРОВИЋ Михајла СТАНИМИР, живео годину дана, оболео и умро у Тодорином Долу.

15. јуна 1918. године

МАТИЈЕВИЋ МИЈАИЛО из Паштрића, стар 68 година, ожењен, оболео и умро у Паштрићу.

24. августа 1918. године

РАДОВАНОВИЋ Живорада САВА из Дучића, стара седам година, оболела и умрла у Дучићу.

5. септембра 1918. године

СТОЈАНОВИЋ СТАНА, стара 29 година, рођена у Струганику, супруга Јакова Стојановића из Ракара, где је и она живела, оболела и умрла.

3. октобра 1918. године

ПЕРОВИЋ Обрена ВАСИЉ из Струганика, стар осам година, оболео и умро у Струганику.

²⁴ Датум, месец и година смрти лица испод њега.

ПЕРОВИЋ Обрена МИЛЕНИЈА из Струганика, стара четири године, оболела и умрла у Струганику.

4. октобра 1918. године

ЧУЛИЋ БОГДАН из Близона код Ваљева, стар 20. година, нежењен, земљорадник, оболео и умро у Варошици Мионици.

5. октобра 1918. године

ЈОВАНОВИЋ ЗОРКА, стара 20. година, рођена у Паштрићу, супруга Никодина Јовановића из Толића, где је живела, оболела и умрла.

ЈОВАНОВИЋ НИКОДИН из Толића, стар 24. године, удовац, оболео и умро у Толићу.

7. октобра 1918. године

ГЛУШЧЕВИЋ МИЉАНА, стара 35. година, рођена у Дивцима код Ваљева, супруга Милутина Глушчевића из Села Мионице где је оболела и умрла.

НОВАКОВИЋ ТОМА, рођен у Табановићу, а настањен у Горњем Мушићу, стар 55. година, ожењен, оболео и умро у Горњем Мушићу.

8. октобра 1918. године

БОШКОВИЋ ЉУБИЦА, рођена у Планиници, супруга Богдана Бошковић из Ракара где је живела, оболела и умрла.

МИЛИНОВИЋ ВЕЛИМИР из Вировца, где је оболео и умро

9. октобра 1918. године.

БРАЈКОВИЋ КРСТИНА, стара 50. година, рођена у Драглици, округ ужички, удовица Гаврила Брајковића, земљорадника из Села Мионица, где је живела, оболела и умрла.

ЈАНКОВИЋ (Васиљевић) ИГЊАТ из Вировца, оболео од умро у родном месту.

ТЕШИЋ ИЛИЈА из Села Мионице, стар 70. година, удовац, оболео и умро у Селу Мионица.

10. октобра 1918. године

ГЛУШЧЕВИЋ Милутина МИОДРАГ из Села Мионице, стар пет дана, оболео и умро у месту рођења.

ГРБИЋ ВОЈИСЛАВ из Доњег Мушића, оболео и умро у Доњем Мушићу 10. октобра 1918. године.

ЕРЧИЋ ВЛАСТИМИР из Села Мионице, стар 20. година, нежењен оболео и умро у месту живљења.

ЈЕРИНИЋ СВЕТОЛИК из Доњег Мушића, био је учесник Првог светског рата, оболео од и умро у месту рођења.

КАНДИЋ ЈОВАНКА из Села Мионица, стара 25. година, удовица Драгоја Кандића, оболела и умрла у Селу Мионица.

МИЛИНОВИЋ ВЕЛИЗАР из Вировца, ожењен Ружицом, отац троје деце (Продана Јелисавке и Олге), оболео и умро у Вировцу.

ОБРЕНИЋ ФИЛИП из Доњег Мушића, оболео и умро у Доњем Мушићу.

11. октобра 1918. године

ГЛУШЧЕВИЋ ЈАЊА, стара 70 година, рођена у Херцеговини, удовица Васе, оболела и умрла у Селу Мионици.

12. октобра 1918. године

ПАВЛОВИЋ МИОДРАГ из Маљевића, стар 14. година, и умро у Маљевићу.

РАДОВАНОВИЋ МИЛАН из Толића, стар 14. година, оболео и умро у Толићу.

ТЕШИЋ ОБРЕНИЈА, стара 34. године, супруга Војислава Тешића из Села Мионице, где је живела, оболела и умрла.

13. октобра 1918. године

БЕЛУШЕВИЋ Здравка ДОБРИВОЈЕ, рођен 17. октобра 1904. године у Мратишићу, оболео и умро у Мратишићу.

БРАЈКОВИЋ Гавре РОСА, стара 12. година, оболела и умрла у Селу Мионици.

ЛУКИЋ Јована МИЛОЈКО из Кључа, стар 30. месеци, и умро у Кључу.

МИТРОВИЋ Милана ГОСПАВА из Дучића, стара три године, оболела и умрла у Дучићу.

СЕКУЛИЋ ВУКОСАВА из Кључа, стара 20. године, супруга Радомира Секулића, оболела и умрла у Кључу.

14. октобра 1918. године

ЂУРИЋ ВАСИЛИЈА, стара 36. година, рођена у Дивцима код Ваљева, супруга Светозара Ђурића из Толића, где је оболела и умрла.

ЈАНКОВИЋ (Васиљевић) ЛЕНКА из Вировца, неувдата, оболела и умрла у Вировцу.

ПАНИЋ Драгомира СТАНОЈКА из Горњег Мушића, стара 15. година, оболела и умрла у Горњем Мушићу.

ПАНТОВИЋ Антонија МИЛИЦА из Крчмара, стара 17. година, неудата, оболела и умрла у Осеченици, где је сутрадан и сахрањена.

15. октобра 1918. године

БОГДАНОВИЋ Радоја ДРАГИЊА из Вртиглава, стара 16. година, неудата, оболела и умрла у родном месту.

ЂУРИЋ ЖИВАНА из Вировца, супруга Драгутина, оболела и умрла у Вировцу.

ЈАНИЋ К. ВИТОМИР из Тодориног Дола, стар шест година, оболео и умро у Тодорином Долу.

ПОПОВИЋ Михаила ДАМЊАНКА из Вртиглава, стара 22. године, неудата, оболела и умрла у Вртиглаву.

СТЕВИЋ В. ДУШАН из Вировца, оболео и умро у Вировцу.

16. октобра 1918. године

ЛУКИЋ МИЛЕВА, стара 50. година, рођена у Рајковићу, супруга Ђорђа Лукића из Кључа, где је живела, оболела и умрла.

МАРКОВИЋ Петра ИВАНА из Команица, стара 16. година, оболела и умрла у Команицама.

РАДОЈИЧИЋ Пантелије МИЛОЈЕ из Радобића, стар 18. месеци, оболео и умро у Радобићу.

17. октобра 1918. године.

ГАВРИЛОВИЋ М. РАДОВАН из Маљевића, стар 15. година, оболео и умро у Маљевићу.

ЈОВАНОВИЋ ПАВЛИЈА, удовица Живана, рођена у Доњем Мушићу а живела у Наномиру, где је живела, и умрла.

МАРКОВИЋ Петра МИЛЕВА из Команица, стара 18. година, неудата, оболела и умрла у Команицама.

МИЛИЋЕВИЋ ЈОКА, стара 70. година, рођена у Доњем Мушићу, удовица Благоја Милићевића из Вртиглава, где је живела, оболела и умрла.

МИЛОШЕВИЋ КАТА, стара 45. година, рођена у Клашнићу, удовица Милоша Милошевића из Табановића, где је оболела и умрла.

18. октобра 1918. године

БОЈИНОВИЋ МИЛЕВА из Робаја, стара 23. године, Душанова супруга, оболела и умрла у Робајама.

ДРАГОЈЕВИЋ П. БЛАГОЈЕ из Робаја, стар 45. година, ожењен, оболео и умро у Робајама.

ЈЕРЕМИЋ Срећка ВОЈИН из Горњег Мушића, стар пет година, оболео и умро.

МАТИЋ АЛЕКСАНДАР из Села Мионице, стар 28. година, нежењен, оболео и умро у Селу Мионици.

МЕЛЕНТИЈЕВИЋ РУЖИЦА из Наномира, стара 25. година, супруга Јосипа, оболела и умрла у Наномиру.

МИЈАТОВИЋ Радована ЉУБИЦА из Робаја, стара шест година, оболела и умрла.

МИЛИВОЈЕВИЋ, дев. Радовић МЛАДЕНА, рођена у Осеченици, стара 51. годину, супруга Драгутина из Горњег Лајковца, где је оболела и умрла.

МИЛИЋ Петра МИЛОМИРКА из Горњег Мушића, стара осам година, оболела и умрла у Горњем Мушићу.

ПАУНОВИЋ РАЈИЦА из Струганика, стар 50. година, оболео и умро у Струганику.

СЕКУЛИЋ Превислава СТАНИЦА из Кључа, стара 18. година, неудата, оболела и умрла.

СРЕЋКОВИЋ (Савић) ДАРИНКА, стара 37 година, рођена у Робајама, удата у Буковац, где је живела, оболела и умрла.

ШУЈДОВИЋ, дев. Миливојевић, АНГЕЛИНА, рођена у Горњем Лајковцу, стара 21. годину, супруга Божицара из Г. Лајковца, где је де оболела и умрла.

19. октобра 1918. године

ИВАНОВИЋ Јордана ВЛАДАН, рођен 17. јуна 1914. године у Буковцу, где је оболео и умро.

ИВКОВИЋ ЈОВАН из Горњег Мушића, стар 25. година, нежењен, оболео и умро у Горњем Мушићу.

КАЉЕВИЋ СТАНИЈА из Санковића, Игњатова супруга, стара 35. година, оболела и умрла у Струганику.

МАКСИМОВИЋ Живана НАТАЛИЈА из Горњег Мушића, стара 10. година, оболела и умрла у Горњем Мушићу 19.

МИЈАИЛОВИЋ Радована ЈЕЗДИМИР, живео девет година, оболе и умро у Берковцу.

МИЛОШЕВИЋ ЖИВКА, стара 35. година, рођена у Вртиглаву, супруга Раденка из Дучића, где је живела, оболела и умрла.

ПАВЛОВИЋ ДРАГИЊА, стара 40. година, рођена у Велишевцу код Љига, супруга Симе Павловића из Берковца, где је оболела и умрла у Берковцу.

ПИВАЉЕВИЋ, дев. Радовановић, ЈУЛИЈА, стара 22 године, рођена у Радобићу, удата за Стојадина из Рајковића, где је оболела и умрла.

ТАНАСИЈЕВИЋ Н. ВОЈИСЛАВ, рођен 1872. године у Рајковићу, ожењен Крстином, отац ћерке Роксанде – Росе, био редов и учествовао у I светском рату, оболео и умро у Рајковићу.

20. октобра 1918. године

АКСЕНТИЈЕВИЋ М. ИЛИНКА из Вировца, оболела и умрла.

БОГДАНОВИЋ ИВАН из Вртиглава, стар 70. година, удовац, оболео и умро у Вртиглаву.

ЈОВАНОВИЋ Б. ДАРИНКА из Рајковића, стара 18. година, неудата, оболела и умрла у Рајковићу.

ЈОВИЧИЋ ДИМИТРИЈЕ из Доњег Мушића, где је оболео и умро.

ЛУЧИЋ Свет. МИЛАН, рођен 10. јуна 1917. године у Буковцу, оболео и умро у месту рођења.

МИЛОШЕВИЋ Раденка ЛЕПОСАВА из Дучића, стара 15. година, оболела и умрла у Дучићу.

НИКОЛИЋ ДУШАН из Доњег Мушића, где је оболео и умро.

21. октобра 1918. године.

ГАВРИЛОВИЋ Миливоја ПРОДАНА из Маљевића, стара 22. године, неудата, оболела и умрла у Маљевићу.

ГАВРИЛОВИЋ Миливоја ПРОДАНА из Маљевића, стара 22. године, неудата, оболела и умрла у родном месту.

ИГЊАТОВИЋ Светозара ЂОРЂЕ, стар 18 година, оболео и умро у Берковцу.

ЈОВАНОВИЋ Буд. СТАНИЦА из Рајковића, стара 15. година, оболела и умрла у Рајковићу.

МИЛИЋ Стане ТОМА из Горњег Мушића, стар годину дана, оболео и умро у месту рођења.

ПЕТРОВИЋ Р. РОСАНДА из Тодориног Дола, стара 23. године, оболела и умрла у Тодорином Долу.

РАДОСАВЉЕВИЋ ВЛАДАН, стар 34. године, ожењен, рођен у Средњој Добрињи, Округа ужичког, а настањен у Табановићу, где је оболео и умро.

22. октобра 1918. године

ЂОЕВИЋ Д. ДРАГИЊА, стара 60. година, рођена у Бошњановићу код Љига, удовица у Тодорином Долу, где је оболела и умрла.

МЕЛЕНТИЈЕВИЋ МИЛЕВА, стара 48. година, рођена у Доњем Мушићу, удовица Радоја Мелентијевића из Наномира, где је живела, а оболела и умрла у Табановићу.

НЕСТОРОВИЋ Миливоја БОЖИДАР из Кључа, стар шест година и умро у Кључу.

РАШЕВИЋ Милинка ДРАГОЉУБ, рођен 3. марта 1915. године у Осеченици, где је оболео и умро.

ТОМАШЕВИЋ РОКСАНДРА из Рајковића, стара 22. године, неудата, оболела и умрла у месту живљења.

23. октобра 1918. године

ЖИВКОВИЋ Живка РОСА из Паштрића, стара 16. година, оболела и умрла у Паштрићу.

ЈЕРЕМИЋ Рафаила ГАВРИЛО из Горњег Мушића, стар седам година, оболео и умро у Горњем Мушићу.

ЈОВАНОВИЋ Чедомира МИЛЕНИЈА из Планинице, стара 17. година, неудата, оболела и умрла у Струганику где је и сахрањена.

КОВАЧЕВИЋ ЈОВАНКА из Попадића, стара 32. године, удовица, оболела и умрла у Попадићу.

МИЈАИЛОВИЋ Радоја ЈОВАНКА из Радобића, стара шест година, оболела и умрла у Радобићу.

РАШЕВИЋ Јовише ДРАГИЊА, рођена 19. маја 1914. године у Осеченици, током I светског рата оболео и умрла у Осеченици.

РАШЕВИЋ, дев. Пиваљевић, ЖИВКА, рођена у Кључу, стара 36. године, удова Милинка из Осеченице, оболела и умрла у Осеченици.

СИМОВИЋ Влајка ЉУБОМИР из Крчмара, стар 18. година, неожењен, оболео и умро у Крчмару.

ЂИРОВИЋ Михаила ДРАГУТИН, стар 10 година, оболео и умро у Планиници.

24. октобра 1918. године

БАБИЋ БУДИМКА, стара 30. година, супруга Раке Бабића из Кључа, оболела и умрла у Кључу.

ГАЈИЋ Ил. НАТИЛИЈА из Ђурђевца, стара 15 година, оболела и умрла у Ђурђевцу.

ДРАГУТИНОВИЋ Чедомира ЈУЛИЈАНА из Горње Топлице, стара 18. година, неувдата, оболела и умрла у Горњој Топлици.

ЈАНКОВИЋ ДРАГОМИР из Села Мионица, стар 35 година, ожењен, оболео и умро у Селу Мионици.

ЈЕВТИЋ ПЕЛАДИЈА, стара 25 година, супруга Радосава Јевтића из Кључа, оболела и умрла.

КАЉЕВИЋ Петра РАДМИЛА из Толића, стара четири године, оболела и умрла у родном Толићу.

МАРИНКОВИЋ Ивка КРСТИНА из Планинице, стара девет година, оболела и умрла у Планиници.

МИЛОШЕВИЋ ДРАГИЊА, стара 55 година, рођена у Вртиглаву, удовица Богдана, оболела и умрла у Горњем Мушићу.

МИЛОШЕВИЋ МОМИР из Табановића, стар 15 година, оболео и умро у родном Табановићу.

ПАВЛОВИЋ МИЛЕНИЈА из Робаја, стара 16. година, оболела и умрла у Робајама.

ПЕТРОВИЋ Драгутина МИЛИВОЈ из Вртиглава, стар четири године, оболео и умро у Вртиглаву

ТУФЕГЦИЋ Чедомира САВЕТА, стара четири месеца и умрла у дому својих родитеља у Маљевићу.

25. октобра 2018. године

БОЖОВИЋ Светозара МИЛОВАН из Планинице, стар 18 година, неожењен, оболео од шпанске грознице и умро 25. октобра 2018. године у Планиници.

ВУЛЕТИЋ ЧЕДОМИР из Мратишића, стар 23. године, неожењен, као редов учествовао у I светском рату, оболео и умро у Окружној болници у Ваљеву.

ГАВРИЛОВИЋ ГАВРИЛО, стар 20. година, рођен у Мушићу код Косјерића, а настањен у Горњем Мушићу, неожењен, оболео умро у Г. Мушићу, где је и сахрањен.

ГАВРИЋ Г. ЉУБИЦА из Доњег Мушића, оболела и умрла у Д. Мушићу.

ЈАНКОВИЋ ЈАКОВ из Села Мионица, стар 64. године, ожењен, оболео и умро у Селу Мионици.

ЈАСТРОВИЋ Милана МИЛЕВА из Планинице, стара 17 година, неудата, оболела и умрла у Планиници.

КРЕМЕНАЦ Драгољуба МИЛИЦА из Села Мионица, стара 10 година, оболела и умрла у Селу Мионица.

МАРЈАНОВИЋ СТАМЕНИЈА, стара 35 година, рођена у Дружетићу код Г. Милановца, удовица Драгића, оболела и умрла у Берковцу.

МАРКОВИЋ, дев. Лазић, ДАРИНКА, стара 27. година, рођена у Санковићу, супруга Драгослава из Робаја, где је живела, оболела и умрла.

МАТИЋ ВУКАЈЛЕ из Планинице, стар 50. година, удовац, оболео и умро у Планиници.

МИЛИНОВИЋ Костадина ДРАГИША из Санковића, стар 16. година, оболео и умро у Санковићу.

МИЛОШЕВИЋ Т. АЦИКА, стар 56 година, ожењен, оболео и умро у Брежђу.

ОБРЕНИЋ РАДОСАВ из Доњег Мушића, оболео и умро у Доњем Мушићу.

ПЕТРОВИЋ Светозара РАДОМИР, рођен у Горњем Мушићу, стар годину и по дана, оболео и умро у Горњем Мушићу.

РАШЕВИЋ Миј. РАТКО из Осеченице, стар 20. година, неожењен, оболео и умро у Осеченици.

СТЕПАНОВИЋ Милорада ВОЈИСЛАВ – Војко из Ракара, стар 17. година, неожењен, оболео и умро у Ракарима.

26. октобра 1918. године.

СТЕПАНОВИЋ Николе РАДЕНКО, стар 18 година, ожењен, оболео и умро у Паштрићу.

ВАСИЉЕВИЋ ПРИМИСЛАВКА, стара 23. године, рођена у Осеченици, супруга Милисава из Попадића, где је живела, оболела и умрла.

ГАВРИЛОВИЋ П. ЈАНА, стара 64. године, рођена у Дружетићима, Ужички округ, удова Мијаила из Робаја, где је живела, оболела и умрла.

ЖИВКОВИЋ Живка МИЛОМИР из Паштрића, стар девет година, оболео и умро у Паштрићу.

ЈАЗАРЕВИЋ Милана ЛЉУБИНКО из Толића, стар четири године и умро у родном Толићу.

КОВАЧЕВИЋ Зд. НАТАЛИЈА, рођена у Горњем Лајковцу, стара 16. година, неудата, оболела и умрла у Горњем Лајковцу.

ЛАЗАРЕВИЋ П. ИЛИЈА из Рајковића, стар 65. година, удовац, оболео и умро у Рајковићу.

ЛАЗАРЕВИЋ Радивоја УРОШ из Рајковића, стар десет година, оболео и умро у Рајковићу.

ЛУКИЋ ЖИВАНА, стара 45. година, рођена у Вртиглаву, удовица Димитрија из Горњег Мушића, где је живела, оболела и умрла.

МИЛАКОВИЋ Вукашина ВЛАДИСЛАВ из Мратишића, стар 21. годину, нежењен, оболео и умро у Мратишићу.

МИЛАКОВИЋ, дев. Симовић, ДЕСАНКА, рођена у Крчмару, стара 37. година, супруга Светислава из Мратишића, где је оболела и умрла.

МИЛИВОЈЕВИЋ М. СВЕТОЛИК из Ђурђевца, стар 28. година, нежењен, оболео и умро у месту живљења.

СИМИЋ ДРАГУТИН из Толића, стар 20. година, нежењен, циганин, ковач, оболео и умро у родном Толићу.

СТЕПАНОВИЋ Николе РАДЕНКО из Паштрића, стар 18. година, ожењен, оболео и умро у Паштрићу.

27. октобра 1918. године

ВУКОВИЋ Спасије РАДОВАН, живео годину и по дана, оболео и умро у Кључу.

ГАЈИЋ Ил. ЖИВОЈИН из Ђурђевца, стар 21. годину, нежењен, оболео и умро у Ђурђевцу.

ЈАНКОВИЋ МИЛАН, рођен у Планиници а настањен у Ракарима, стар 45. година, ожењен, оболео и умро у Ракарима.

ЛАЗАРЕВИЋ Рад. ДРАГИЊА из Рајковића, стара 15. година, оболела и умрла у Рајковићу.

МИЛИВОЈЕВИЋ М. МИЛОРАД из Ђурђевца стар 22. године, ожењен, оболео и умро у Ђурђевцу.

ПУТНИКОВИЋ ЈАНОКА, стара 66. година, рођена у Ђурђевцу, удовица Младена из Кључа, оболела и умрла у Кључу.

СЕКУЛИЋ ОБРАД из Кључа, стар 20. година, ожењен, оболео и умро у Кључу

ТОМИЋ АЛЕКСИЈА, стара 29. године, рођена у Осеченици, супруга Милорада из Санковића, где је и живела, оболела и умрла.

ШЕСТОВИЋ, дев. Глишић, ЦМИЉКА, рођена у Горњем Лајковцу, стара 50. година, удовица Алексе из Голупца, где је оболела и умрла.

28. октобра 1918. године

БЕЛУШЕВИЋ Срећка СВЕТОМИР, стар 35. година, ожењен, оболео и умро у Мратишићу.

БОШКОВИЋ ТОМАНИЈА из Команица, супруга Бранислава, оболела и умрла 28. октобра 1918. године у месту рођења.

ГРБОВИЋ Д. ВЛАСТИМИР из Мратишића, стар 33. година, ожењен, оболео и умро у Мратишићу.

ДИМИТРИЈЕВИЋ О. ДОБРИВОЈ из Доњег Мушића, оболео и умро у Доњем Мушићу.

КОВАЧЕВИЋ Живојина ВИНКА, стара шест година, оболела и умрла у селу Мионици.

ЛАЗАРЕВИЋ Рад. БОГОЉУБ из Рајковића, стар 18. година, нежењен, оболео и умро.

ЛАЗИЋ Јанка МИЛОВАН из Вртигалава, стар осам година, оболео и умро у Вртиглаву.

ПАЈИЋ Н. ИСАИЛО²⁵ из Села Мионице, стар 19. година, нежењен, оболео и умро у Селу Мионици.

СТЕВАНОВИЋ ДРАГУТИН из Ракара, стар 19. година, нежењен, оболео и умро у Ракарима.

ЈАКОВЉЕВИЋ ЈЕЛКА, Живкова удовица из Дучића, стара 55. година, оболела и умрла у Дучићу.

ЈЕВТИЋ Драгомира ДРАГИША из Попадића, стар 16. година, оболео и умро у Попадићу.

ЈОВАНОВИЋ БОРИСАВ из Толића, стар 22. године, нежењен, ковач, оболео и преминуо у родном Толићу.

ЛУЧИЋ ЖИВКА, стара 30. година, рођена у Дудовици код Лазаревца, супруга Милоја из Тодориног Дола, где је живела, оболела и умрла.

МИЛИНОВИЋ М. ТРИФУН, нежењен, оболео и умро у Вировцу.

МИЋЕВИЋ МИЛУТИН из Дучића, стар 25. година, рођен у Дружетићу, Окр. руднички, оболео и умро у Дучићу.

²⁵ Вероватно Нинков син.

СЕКУЛИЋ ЖИВАН из Села Мионице, стар 20. година, неожењен, оболео и умро у Селу Мионици.

СРЕТЕНОВИЋ, дев. Симић, ДАНИЦА, рођена у Санковићу, стара 22. године, супруга Чедомира из Буковца, оболела и умрла у Буковцу.

30. октобра 1918. године

БАБИЋ ДРАГИЋ из Кључа, стар 50. година, ожењен Петријом, отац сина Маринка, оболео и умро у Кључу.

БЕНДИЋ Чедомира СОФИЈА, рођена 24. марта 1913. године у Горњем Лајковцу, где је оболела и умрла у Горњем Лајковцу.

ГРБОВИЋ Властимира БОРКА, рођена 14. децембра 1910. године у Мратишићу, оболела и умрла у Мратишићу.

ДРАГОЈЕВИЋ П. БЛАГОЈЕ из Робаја, стар 45. година, ожењен, оболео и умро у Робајама.

ИВАНОВИЋ Драгомира МИЛИВОЈЕ из Села Мионице, стар шест година, оболео и умро у Селу Мионица.

ЈОВАНОВИЋ, дев. Белушевић, ДАРИНКА, стара 35. година, супруга Јовише из Мратишића, где је рођена, живела, оболела и умрла у Мратишићу.

ЈОВАНОВИЋ ИВАНА стара 32. године, рођена у Лукавцу код Ваљева, супруга Влајка ковача из Толића, где је живела, оболела и умрла у Толићу.

МИЛАКОВИЋ Свет. РОКСАНДРА из Мратишића, стара 13. дана, оболела и умрла у Мратишићу.

МИЛИЋ, дев. Симовић, АНГЕЛИНА, рођена у Паштрићу, стара 21. годину, супруга Владислава у Брежђу, где је живела, оболела и умрла у Брежђу.

МИЛОВАНОВИЋ, дев. Радивојевић, ЈЕЛИЦА, стара 33 године, рођена у Попадићу, супруга Драгојла из Брежђа, где је и живела, оболела и умрла. ПАВЛОВИЋ Радоја АНГЕЛИНА из Горњег Мушића, стара шест година, живела у Команицама, оболела и умрла у Горњем Мушићу.

ПЕТРОВИЋ Р. ЖИВАНА из Тодориног Дола, стара 19. година, неудата, оболела од шпанске грознице и умрла 30. октобра 1918. године у Тодорином Долу.

ПОПОВИЋ ЈЕРИНА, стара 36. година, рођена у Команицама, супруга Љубе из Вртиглава, где је оболела и умрла.

СПАСОЈЕВИЋ МИЛИЦА, стара 26. година, супруга Тихомира из Команица, оболела и умрла у Команицама

УРОШЕВИЋ Драгутина МАРКО, рођен 21. марта 1916. године, оболео и умро у Брежђу.

31. октобра 1918. године.

АНТИЋ, дев. Павловић, ЈУЛКА, рођена је у Паунама код Ваљева, стара 60. година, супруга Срећка из Осеченице, где је живела, оболела и умрла.

БЛУШЕВИЋ, дев. Милићевић, ЈУЛКА, рођена у Равњу селу код Ваљева, стара 38. година, оболела и умрла у Мратишићу.

ВИЋЕНТИЈЕВИЋ БОСИЉКА из Тодориног Дола, стара седам година, оболела и умрла у Тодорином Долу.

ВУЛЕТИЋ Светозара МИЉКА, рођена 9. маја 1908. године Мратишићу, где је оболела и умрла.

ГОЈКОВИЋ СТАНИЦА из Вртиглава, стара 35. година, супруга Радована из Вртиглава где је живела, оболела и умрла.

ГРБОВИЋ Василија ЖИВОЈИН, рођен 22. марта 1913. године у Мратишићу, где је оболео и умро.

ЈАНИЋ ЖИВАНА, стара 70 година, рођена у Струганику, супруга Радомира из Тодориног Дола где су живели, а она оболела и умрла

ЈЕВТИЋ РАДИВОЈЕ из Кључа, стар 50. година, ожењен, оболео и умро у Кључу.

КОЗОДЕР МИЛИВОЈЕ из Тодориног Дола, стар 21. годину, рођен у Теочину код Горњег Милановца, оболео и умро у Тодорином Долу.

КРСТИЋ МИЛОВАН из Дучића, стар 60. године, оболео и умро у Дучићу.

ЛИКНИЋ РАДОЈКА, стара 58. година, удовица Здравка из Рајковића, где је живела, оболела и умрла.

МАРКОВИЋ РОСАНДРА, стара 40. година, рођена у Доњем Мушићу, удовица Живка из Наномира, где су живели, а она оболела и умрла у Тодорином Долу.

ПАЈИЋ Нинка СТОЈКА из Села Мионице, стара 16. година, неувдата, оболела и умрла у Селу Мионица.

ПАНТЕЛИЋ МИЛОРАДКА, стара 30. година, рођена у Струганику, удовица Јовице из Табановића, где је оболела и умрла Табановићу.

ПИВАЉЕВИЋ Рад. ДАМЊАНКА из Рајковића, стара 25. година, неудата, оболела и умрла у Робајама.

СИМОВИЋ, дев. Марковић, ЈЕЛЕНКА, рођена у Богданцима код Пожеге, стара 49. година, удовица Влајка из Крчмара, оболела и умрла у Крчмару.

СУБОТИЋ, дев. Богдановић, РАДОЈКА, стара 44. године, супруга Ивка из Осеченице, где је оболела.

ШУТУЛИЋ Крсте ДАРИНКА, оболела и умрла у Дучићу.

1. новембар 1918. године

АРНАУТОВИЋ ДРАГОЉУБ из Ваљева, стар 20. година, ожењен, оболео и умро у Струганику.

ВУКОВИЋ Владимира СПАСИЈА из Кључа, стара 20. година, неудата, оболела и умрла у Кључу.

ГАВРИЛОВИЋ ДИМИТРИЈЕ из Маљевића, стар 20. година, нежењен, оболео и умро у Маљевићу.

ЈЕВТИЋ Владисава МАШИНКА из Кључа, стара годину и по дана, оболела и умрла у Кључу.

ЈЕШИЋ МИЛОВАН из Планинице, стар 70. година, оболео и умро у Планиници.

КРСТИЋ Стојана БОЖИДАР из Села Мионице, стар 10 година, оболео и умро у Селу Мионица.

МИЛОВАНОВИЋ Дан. ЈОСИФ, стар 16 година, оболео и преминуо у Брежђу.

МИЛОВАНОВИЋ, дев. Јевтић, КОСАНА, рођена у Кључу, стара 21. годину, супруга Дејана из Брежђа, где је оболела и умрла.

МИЛОСАВЉЕВИЋ Јована ЗОРКА из Попадића, стара 18. година, неудата, оболела и умрла у Попадићу.

МИЛУТИНОВИЋ БУДИМИР из Струганика, стар 58. године, ожењен, оболео и умро у Струганику.

НИКОЛИЋ Светислава МИЛИНКО из Струганика, стар седам године, оболео и умро у Струганику.

ПЕРИЋ Владимира РОСА из Села Мионица, стара седам година, оболела и умрла у селу Мионици.

РАДОЈИЧИЋ Јовише БРАНИСЛАВ из Ракара, стар три године, оболео и умро у Ракарима.

РИСТОВИЋ КРСТИНА, стара 27. година, рођена у Брежђу, удовица Јована Ристовића, оболела и умрла у Паштрићу.

САВКОВИЋ МИРКО из Табановића, стар 26. година, ожењен, оболео и умро у родном Табановићу.

СЕКУЛИЋ ДАРИНКА, стара 21. годину, рођена у селу Ба²⁶, Округ руднички, супруга Живана из Села Мионица, где је живела, оболела и умрла.

СРЕТЕНОВИЋ ЧЕДОМИР, рођен у Буковцу, стар 23. године, удовац, оболео и умро у родном месту.

СТЕПАНОВИЋ МИЉКА, стара 35. година, рођена у Рајковићу, удовица, Милорада из Паштрића, живела, оболела и умрла у Паштрићу.

СТОЈАНИЋ, дев. Миливојевић, СТАНИЦА, рођена у Осеченици, стара 47. година, супруга Маринка из Голупца, оболела и умрла у Голупцу.

ЧИТАКОВИЋ Јована НАДЕЖДА из Горњег Мушића, стара годину дана, оболела и умрла у родитељској кући у Горњем Мушићу.

ЧОЛИЋ КРСТИНА из Попадића, стара 30. година, Богданова супруга, рођена у Берковцу оболела и умрла у месту живљења.

2. новембра 1918. године

ЈАНИЋ РАДОМИР из Тодориног Дола, стар 70. година, удовац, оболео и умрла у Тодорином Долу.

ЈОВАНОВИЋ КОСАНА, стара 35. године, супруга Љубе, ковача из Толића, оболела и умрла у Табановићу.

ЈОВАНОВИЋ Љубе ЛЕПОСАВА из Толића, стара десет година, оболела и умрла у Толићу.

ЛАЗАРЕВИЋ ИЛИНКА из Ракара, стара 60 година, супруга Живана из Ракара, где је оболела и умрла.

ЛУГОЊИЋ (дев. Папић) ИЛИНКА, рођена 1848. године у Команицама, удовица Живана из Ракара, мајка петоро деце (Павлије, Мирјане, Росанде, Станије и Катарине), оболела и умрла у Ракарима.

МАНДИЋ Ив. ПЕТКО из Рајковић, стар 47. година, ожењен Станом, отац двоје деце (Саве и Данице), оболео и умро.

МАНДИЋ П. ТИХОМИР из Рајковића, стар 30. година, ожењен, оболео и умро у Рајковићу.

²⁶ Сада општина Љиг у Колубарском округу.

СЕКУЛИЋ МИЛКА, стара 21. годину, рођена у Цветановцима код Љига, супруга Јовише из Села Мионица, где је живела, оболела и умрла.

СОЛГИЋ Мил. ЦМИЉКА из Мратишића, стара 32. године, неудата, оболела и умрла у Мратишићу.

СТАНОЈЕВИЋ Светислава ЗЛАТИЈА, рођена 19. маја 1914. године у Осеченици, где је оболела и умрла.

УРОШЕВИЋ, рођ. Миловановић, ЈАКУНА - Роса, стара 61. годину, супруга Живорада М. Урошевића из Брежђа, оболела и умрла у Брежђу.

3. новембра 1918. године

БОШКОВИЋ РУЖИЦА рођена у Жејевици код Пожеге, стара 32. године, удовица Драгутина из Ракара, мајка троје деце (Јагоде, Живорада и Владете), оболела и умрла у Ракарима где је и живела.

БОШЊАКОВИЋ Милутина РАДОСАВ, рођен 9. децембра 1914. године, у Голупцу, оболео и умро у Голупцу.

ГАНОВИЋ Димитрија ЗОРКА из Варошице Мионица, стара шест година, оболела и умрла у Варошици Мионица.

ЈОВАНОВИЋ Петра КАТА из Толића, стара 20. година, неудата, оболела и умрла у Толићу.

КОСТИЋ СЕЛЕНА, стара 35. година, рођена у Брежђу а живела у Планиници где је оболела и умрла.

ЛАЗАРЕВИЋ Радивоја ДЕСИМИР из Рајковића, стар годину и по дана, оболео и умро у Рајковићу.

ЛУКИЋ ПЕТАР из Кључа, стар 74. године, удовац, оболео је и умро у Кључу.

МАНДИЋ Тихомира ОЛГА из Рајковића, стара шест година, оболела и преминула у Рајковићу.

МАРИНКОВИЋ ЦВЕТКО из Крчмара, стар 62. године, био ожењен Јулком, удовац, отац седморо деце (Миленија, Гвозден, Радосав, Момир, Даница, Светозар и Цмиљка), оболео и умро у Крчмару.

МИЈАИЛОВИЋ Милована СИНИША из Планинице, стар две и по године, оболео и умро у Ваљеву.

ПАЈИЋ Нинка ДАНИЦА из Села Мионице, стара 11. година, оболела и умрла у Селу Мионица.

ПЕТРОВИЋ ЈЕМКА, стара 25. година, рођена у Маљевићу, супруга Милорада из Горњег Мушића, оболела и умрла у Горњем Мушићу.

ТЕШИЋ Милана ЖИВОРАД из Села Мионице, стар 12. године, оболео и умро у Селу Мионица.

ЂИРОВИЋ Лазара ЉУБИНКА из Планинице, стара 20. година, неудата, оболела и умрла.

УРОШЕВИЋ Вел. НЕГОСАВА, стара 24. године, неудата, оболела и умрла у Брежђу.

4. новембра 1918. године

БЛУШЕВИЋ, дев. Мосуровић, ЗАГОРКА, рођена у Зарубама код Ваљева, стара 26. година, супруга Душана С. Белушевића из Мратишића, где је живела, оболела и умрла.

БРАЈКОВИЋ ГАВРИЛО, стар 65. година, рођен у Сјеници, земљорадник у Мионици, оболео и умро 4. октобра 1918. године у Селу Мионици.

ВИШЊИЋ А. МИЛОШ, рођен у Мионици селу код Косјерића а живео и радио у Мратишићу, стар 55. година, ожењен, оболео и умро у Мратишићу.

ВУЈИЋ ЈЕЛИЦА, рођена у Струганику, стара 50. година, супруга Новака Вујића из Осеченице, где је оболела и умрла.

ЈОВАНОВИЋ, дев. Атић, ЖИВАНА, рођена у Кључу, стара 55 година, удова Радомира из Мратишића, где је живела, оболела и умрла.

КЕВИЋ, дев. Суботић, ПЕРКА, рођена у Осеченици, стара 32. године, супруга Радоја из Брежђа, где је живела, оболела и умрла.

ЛАЗАРЕВИЋ П. ВЛАДИСЛАВ из Рајковића, стар 52. године, ожењен, оболео и умро у Рајковићу.

МАРКОВИЋ Божидара ЈОРДАН из Толића, стар десет година, оболео и умро у Толићу.

МИЛИВОЈЕВИЋ Живој. МИКАИЛО из Ђурђевца, стар 19. година, неожењен, оболео и умро у Ђурђевцу.

МИЛОВАНОВИЋ Дејана ЗОРКА, рођена 1. јула 1917. године, оболела и умрла у Брежђу.

МИЛОШЕВИЋ, дев. Илишевић, ЛЕНКА, рођена у Рајковићу, стара 38. година, супруга Божидара из Брежђа, где је живела, оболела и умрла.

ОБРАДОВИЋ Велисава АНКА из Вртиглава, стара 15. година, неувата, оболела и умрла у Вртиглаву.

ПИВАЉЕВИЋ Танасија ЗОРКА из Кључа, стара 12. година, оболел и умрла.

СТЕВАНОВИЋ Хранислава РАДМИЛА из Струганика, стара годину и по дана и умрла у Струганику.

5. новембра 1918. године

ВУЛЕТИЋ Раваила ДРАГОЈЛО, рођен 15. марта 1915. године у Мратишићу, оболео и преминуо у Мратишићу.

ДАМЊАНОВИЋ РУЖА, стара 30. година, рођена у Толићу, супруга Љубе, ковача и Циганина из Грабовице код Ваљева, оболела и умрла у Толићу.

ЈОВАНОВИЋ СИМА из Толића, стар 18. година, нежењен, Циганин и ковач из Толића, оболео и умро у месту рођења.

МАРКОВИЋ Матије ЈЕЛИЦА из Ђурђевца, стара шест година, оболела и умрла у Ђурђевцу.

МАРКОВИЋ МАРИЦА, стара 56. година, удовица Матије из Команица, оболела и умрла у Команицама.

ПЕРОВИЋ Ив. МИЛОРАД из Мратишића, стар 39, година, нежењен, оболео и умро у Мратишићу.

ПЛАНИЋ Др. СТРАЈИН, стар 13. година, оболео и умро у Брежђу.

СУБОТИЋ Владислава МИЛАН, рођен 25. фебруара 1912. године, оболео и умро у Осеченици.

УРОШЕВИЋ, дев. Урошевић, ИВАНА, стара 65. године, удовица Благоја М. Урошевића, оболела и умрла у Брежђу, где је и рођена.

УРОШЕВИЋ Марка ПРОДАН, стар 21. годину, нежењен, оболео и умро у Брежђу 5. новембра 1918. године

6. новембра 1918. године

ВОЈИНОВИЋ, дев. Вићентијевић, МАРИЦА, рођена у Зарубама код Ваљева, стара 30. година, удовица Јеротија из Осеченице, оболела и умрла у Осеченици.

ЈЕЛИЋ Б. ДРАГОЈЛЕ, рођен у Горњем Лајковцу, стар 29. година, ожењен Милком, отац два сина (Милоша и Милића), редов, оболео и умро у Окружној болници у Ваљеву, а сутрадан сахрањен у Горњем Лајковцу.

МАРИЋ ЖИВАНА, стара 33. године, удовица Милорад из Горњег Мушића, где је и она рођена, живела, оболела.

ПАВЛОВИЋ, дев. Томић, АНГЕЛИНА, рођена у Осеченици, стара 38. година, супруга Витомира из Голупца, где је живела, оболела и умрла.

ПЛАНИЋ Александра ЈЕЛЕНА из Брежђа, рођена 29. децембра 1916. године, оболела и умрла у Брежђу.

РУЛИЋ, дев. Станимировић, РУЈКА, рођена у Рајковићу, стара 27. година, супруга Драгољуба Р. Рулића из Осеченице, оболела и умрла у Осеченици.

7. новембра 1918. године

ВУКОТИЋ, дев. Марковић, МИЛЕНА, рођена у Робајама стара 24. године, супруга Радојице из Голупца, где је живела, оболела и умрла.

ДИМИТРИЈЕВИЋ ДРАГИЋ из Горњег Мушића, стар 38. година, ожењен редов, оболео и умро у Горњем Мушићу.

ДРПИЋ, дев. Секулић, НАТАЛИЈА, стара 31. годину, рођена у Кључу, удовица Милорада из Ђурђевца, где је живела, оболела и умрла.

ЛАЗАРЕВИЋ Светомира ДРАГИЊА из Рајковића, стара осам година, оболела и умрла у Рајковићу.

МАРИЋ Милорада ЉУБИВОЈЕ из Горњег Мушића, стар девет година, оболео и умро у Горњем Мушићу.

МИТРИЋ Луке МАШИНКА, рођена 21. априла 1907. године, оболела и умрла у Осеченици.

ПАВЛОВИЋ, дев. Марковић, СТАНА, рођена у Крчмару, стара 25. година, супруга Љубомира из Голупца, оболела и умрла у Голупцу.

САВКОВИЋ Мирка ДАНОЈЛА из Табановића, стара две године, оболела и умрла.

СУБОТИЋ Ивка СОФИЈА, рођена 9. јула 1907. године у Осеченици, где је оболела и умрла у Осеченици.

ТЕКИЋ ДАРИНКА из Кључа, стара 20. година, удовица Живка Текића, оболела и умрла у Кључу.

8. новембра 1918. године

ВОЈИНОВИЋ Ж. РАВАИЛО из Осеченице, стар 65. година, удовац, оболео и умро у Осеченици.

ДИМИТРИЈЕВИЋ ЈЕЛЕНА, стара 45. година, рођена у Команицама, удовица Милана из Горњег Мушића, где је живела, оболела и умрла.

ДИМИТРИЈЕВИЋ Лазара ЛЕПОСАВА из Радобића, стара десет година, оболела и умрла у Радобићу.

МАНДИЋ НАТАЛИЈА, стара 23. године, рођена у Врелу код Уба, супруга Тихомира из Рајковића, где је живела, оболела и умрла.

ЈЕРЕМИЋ КАТА стара 30. година, рођена у Мионици, супруга Радомира из Радобића, где је живела, оболела и умрла.

ЈЕШИЋ, дев. Глишић, ПЕЛАДИЈА, рођена у Горњем Лајковцу, стара 63. године, удовица Владимира из Осеченице, где је живела, оболела и умрла.

ПЕТРОВИЋ Маринка БОСИЉКА из Вртиглава, стара 10. година, оболела и умрла у Вртиглаву.

СУБОТИЋ Драгише БОРКА, рођена 16. октобра 1916. године у Осеченици, оболела и умрла у Осеченици.

ЂОСИЋ Игњата ОЛГА из Села Мионице, стара 27, година, неудата, оболела и умрла у Селу Мионици.

9. новембра 1918. године

БОГДАНОВИЋ Пав. НАТАЛИЈА из Осеченице, стара 19. година, неудата, оболела и умрла у Осеченици

БОГДАНОВИЋ Мил. РАДОЈКА из Осеченице, стара 16. година, неудата, оболела и умрла у Осеченици.

ВОЈИНОВИЋ Ивана МИЛИЦА, рођена 24. септембра 1917. године у Осеченици, где је живела, оболела и умрла у Осеченици.

ДРАГОЈЕВИЋ Радомира РАДИША из Села Мионица, стар шест месеци, оболео и умро у Селу Мионица.

ЈОВАНОВИЋ, дев. Белушевић, СМИЉАНА, стара 36. година, супруга Чедомира из Мратишића, где је оболела и умрла.

КОВАЧЕВИЋ Млад. МИРОСАВА, рођена у Горњем Лајковцу, стара 23. године, неудата, оболела и умрла у Горњем Лајковцу.

КОЛАРЕВИЋ ВЛАДИМИР, рођен у Горњем Лајковцу, стар 60. година, ожењен, оболео и преминуо у Горњем Лајковцу.

КОЛАРЕВИЋ, дев. Средојевић, ЈЕЛИСАВКА, рођена у Г. Лајковцу, стара 30. година, удата за Миленка из истог села, оболела и умрла у Горњем Лајковцу.

ПАВЛОВИЋ Витомира АНЂЕЛИЈА, рођена 14. фебруара 1907. године у Голупцу, где је оболела и умрла.

ТОМИЋ Драгојла ПЕРКА, рођена 14. јуна 1911. године у Осеченици, оболела и умрла у Осеченици.

ЂОСИЋ, дев Николић, ЈАНОКА, стара 49 година, рођена у Попадићу, удовица Тијосава у Брежђу, где је и живела, оболела и умрла.

10. новембра 1918. Године

БЕЛУШЕВИЋ Здравка ГРОЗДАНА, рођена 1. марта 1915. године, оболела и умрла у Мратишићу.

БЕЛУШЕВИЋ, дев. Митровић, МИЛЕВА, рођена у Голупцу, стара 29. година, супруга Властимира Р. Белушевића из Мратишића, где је живела, оболела и умрла.

БОШЊАКОВИЋ Радоја ПРЕДРАГ, рођен 5. августа 1912. године Голупцу, оболео и умро у Голупцу.

ВИДИЋ Св. МИЛЕВА, стара 23. године, неудата, оболела и умрла у родном Рајковићу²⁷.

ГРУЈИЧИЋ Владимира ЈЕЛКА из Радобића, стара четири године, оболела и умрла у Радобићу.

ЂОКОВИЋ Мил. ДРАГИША из Осеченице, стар 24. године, нежењен, оболео а умро у Осеченици.

ЂОКОВИЋ, дев. Судотић, ЗОРКА, стара 25. година, удовица Јована из Осеченице, где је оболела и умрла.

ЖИВАНОВИЋ Драгољуба РАДИВОЈЕ, рођен 16. априла 1911. године у Осеченици, оболело и умро у Осеченици.

ПАВЛОВИЋ Љубомира ГОРАНКА, рођена 27. фебруара 1907. године у Голупцу, оболела и умрла у Голупцу.

ПАВЛОВИЋ Јовице ЈОВАН, рођен 20. октобра 1912. године у Робјама, живео у Мратишићу, где је оболео и умро.

СИМИЋ Милутина БОГОЉУБ из Ђурђевца, стар две године, оболео и преминуо у Ђурђевцу.

СТАНКОВИЋ, дев. Судотић, МИЛЕНИЈА, стара 42. године, удовица Радована из Осеченице, где је живела, оболела и умрла.

11. новембра 1918. године

АВРАМОВИЋ Милутина РАДМИЛА из Вртиглава, стара седам година, оболела и умрла у месту рођења.

²⁷ По другом извору умрла је у Брежђу.

ВИЋЕНТИЈЕВИЋ Милорада БУДИМИР из Дучића, стар осам година, оболео и умро у Дучићу.

ЈОВАНОВИЋ Милана РАДЕНКО, рођен 19. септембра 1911. године у Голупцу, где је оболео и умро у родитељској кући.

КОЛАРЕВИЋ, дев. Средојевић, МИЛЕВА, рођена у Горњем Лајковцу, стара 47. година, удовица Владимира из истог места, где је оболела и умрла.

МАРИЋ Радомира ЂОРЂЕ из Горњег Мушића, стар 12. година, оболео и умро у својој кући у Горњем Мушићу.

МУШТЕРИЋ, дев. Урошевић, ДРАГИЊА, рођена у Брежђу, стара 21. годину, удовица Бранислава из Горњег Лајковца, где је оболела и умрла.

СТАНКОВИЋ Радована РАТКО, рођен 5. априла 1910. године, оболео и преминуо у Осеченици.

УРОШЕВИЋ Драгутина МИЛИЦА, рођена 16. септембра 1912. године, оболела и умрла у Брежђу.

УРОШЕВИЋ Драгутина МИЛОШ, рођен 24. октобра 1906. године и умро у Брежђу.

12. новембра 1918. године

ЂЕКИЋ Миладина ЖИВКО, рођен 13. октобра 1909. године у Голупцу, оболео и умро у Голупцу.

ЈЕВТИЋ Властимира ЈОРДАН из Кључа, стар три године, оболео и умро у Кључу.

ЈЕВТИЋ ЛЕПОСАВА, стра 35. година, рођена у Паунама код Ваљева, супруга Владимира Јевтића из Кључа, где је оболела и умрла.

ЈОВАНОВИЋ Равајила ДРАГОМИР, рођен 9. маја 1910. године у Мратишићу, оболео и умро у Мратишићу.

ЈОВАНОВИЋ Рафаила МИЛОМИР, рођен 55. септембра 1905. године у Мратишићу, оболео и умро у Мратишићу.

ПАВЛОВИЋ М. ПАВЛИЈА из Голупца, стара 21. годину. неувдата, оболела и умрла у Голупцу.

ПЕТРОВИЋ Радосава ИВАНКА из Крчмара, рођена 15. новембра 1918. године, оболела и умрла у Крчмару.

СТАНКОВИЋ, дев Пауновић, ЖИВАНА, стара 21. годину, рођена у Белопарици, Округ ужички, удата за Владимира Л. Станковића из Осеченице, где је оболела и умрла.

ТЕШАНОВИЋ Чедомира ЗОРКА из Ђурђевца, стара 11. година, оболела и умрла у Ђурђевцу.

ТРИФУНОВИЋ²⁸ Светолика ВЕЛИБОР из Кључа, стар две године, оболео и умро у Кључу.

13. новембра 1918. године

ГАВРИЛОВИЋ Бошка ЗОРКА из Робаја, стара два месеца, оболела и умрла у Робајама.

ЈЕШИЋ Т. СВЕТИСЛАВ – Војислав из Осеченице, стар 33. године, ожењен, оболео и умро у Осеченици.

ЛАЗИЋ С. ЛАЗА из Вртиглава, стар 17. година, неожењен, оболео и умро у Вртиглаву.

ПАВИЋ Милоја МИЛИЈА из Робаја, стар 12. година оболео и умро у Робајама.

14. новембра 1918. године

БОШКОВИЋ, дев. Теодосијевић, ЂЕНАДИЈА, рођена у Крчмару, стара 62. године, супруга Радоја из Мратишића, где је живела. оболела и умрла.

ДАМЊАНОВИЋ Дамњана НЕВЕНА из Вртиглава, стара 14. година, оболела и умрла у својој кући у Вртиглаву.

ЈЕЛИЋ Добросава ЖИВОРАД, рођен 11. новембра 1907. године у Осеченици, где је оболео и умро у дому својих родитеља у Осеченици.

ЈЕШИЋ Добросава ЖИВОРАД²⁹, рођен 11. јануара 1907. године у Осеченици, оболео и умро 14. новембра 1918. године у Осеченици.

МИТРИЋ Лазара МИЛОМИРКА, рођена 30. јула 1916. године, оболела и умрла у Осеченици.

ТОДОРИЋ Марка ДАРИНКА из Кључа, стара четири године, оболела и умрла у родитељској кући у Кључу.

ЂОСИЋ ДЕСАНКА, стара 35 година, рођена у Паунама код Ваљева, супруга Војислава из Села Мионице, где је живела, оболела и умрла.

²⁸ Припадници ове породице која се сада презива Трифуновић у време ових ратова у матичне књиге су уписивани као Тривуновићи.

²⁹ Јелић и Јешић Живорад из Осеченице су изгледа једна особа Јешић Живорад.

15. новембра 1918. године

ВУЈИЋ Јовише КОВИЉКА, рођена 12. августа 1916. године у Осеченици, где је оболела и умрла.

ВУЛЕТИЋ Рад. СВЕТОЗАР, стар 31. годину, ожењен Петријом, редов, оболео и умро у Мратишићу.

ДОБРОСАВЉЕВИЋ ЖИВКА, стара 28. година, рођена у Вртиглаву, супруга Милутина из Дучића, где је живела, оболела и умрла.

ЂОРЂЕВИЋ Драгољуба ЂОРЂЕ из Тодориног Дола, стар два месеца, оболео и умро у Тодорином Долу.

МАКСИМОВИЋ ЈАНА, стара 70. година, удовица Милицава Максимовића из Кључа, оболела и умрла у Кључу.

МАРИНКОВИЋ СТЕВАН живео у Горњем Мушићу, стар 50. година, ожењен, ковач, Циганин, оболео и умро у Горњем Мушићу.

ПЕТРОВИЋ, дев. Марковић, ДАРИНКА, стара 30. година, удата за Светислава из Крчмара где је живела, оболела и умрла.

ПЕТРОВИЋ Светислава ПРОДАНА, рођена 17. фебруара 1912. године, оболела и умрла у Крчмару.

ПЕТРОВИЋ СВЕТИСЛАВА, рођена 17. фебруара 1912. године, оболела и умрла у Крчмару.

16. новембра 1918. године

БЛУШЕВИЋ Здравка ЉУБИЦА, рођена 20. фебруара 1910. године, оболела и умрла у Мратишићу.

БОШКОВИЋ Јов. РАДОЈЕ, стар 66. година, удовац, оболео и умро у Мратишићу.

ВУЈИЋ Стојадина ДОБРИЈА, рођена 6. фебруара 1917. године у Осеченици, где је оболела и умрла.

ВУЈИЋ, дев. Милинковић, МИЛИНКА, стара 24. године, удата за Косана из Брежђа, где је оболела и умрла, а сутрадан сахрањена на сеоском гробљу у Осеченици.

ЂОКОВИЋ, дев. Рашевић, СТОЈНА, стара 23. године, удата за Драгишу из Осеченице, где је оболела и умрла.

ЈОВАНОВИЋ Рав. ЈОВАН из Мратишића, стар 18. година, ожењен, оболео и умро у Мратишићу.

СТАНОЈЕВИЋ, дев. Каљевић, ДАРИНКА, рођена у Струганику, стара 32. године, удовица Бранислава из Брежђа, где је живела, оболела и умрла.

ТЕШИЋ Живана БОРИСАВ из Вртиглава, стар три месеца, оболео и умро у Вртиглаву

17. новембра 1918. године

ПЕТРОВИЋ Живка СТЕВКА из Крчмара, рођена 28. фебруара 1915. године, оболела и умрла у Крчмару.

18. новембра 1918. године

ВУЈИЋ Владимира МИЛОШ, рођен 15. октобра 1906. године у Осеченици, где је оболео и умро.

МАКСИМОВИЋ Живорада ДАРИНКА из Кључа, стара седам година, оболела и умрла у Кључу.

МИЛОВИЋ ДРАГИЊА, стара 37 година, удата, оболела и умрла у Вировцу.

СУБОТИЋ Миленка ВЛАДЕТА, рођен 24. октобра 1917. године у Осеченици, где је оболео и умро у Осеченици.

19. новембра 1918. године

ЖИВАНОВИЋ, дев. Шарчевић, ОБРЕНИЈА, стара 61. годину, рођена у Горњем Лајковцу, настањена у Брежђу, где је живела, оболела и умрла.

ПАВЛОВИЋ Милашина ВИДОСАВА, живела седам година, оболела и умрла у Берковцу.

ПЕТРОВИЋ Р. КОСАНА из Тодориног Дола, стара девет година, оболела од шпанске грознице и умрла у Тодорином Долу.

20. новембра 1918. године

ВИШИЋ, дев Радовановић, СТОЈКА, стара 53. године, рођ. у Радовићу, удовица Михаила из Ђурђевца, где је живела, оболела и умрла.

ПЕТРОВИЋ ВИТОМИР из Осеченице, стар 72. године, ожењен, оболео од и умро у Осеченици.

21. новембра 1918. године

ВЕСЕЛИНОВИЋ Милисав БОСИЉКА, рођена 27. новембра 1908. године у Брежђу, оболела и умрла у Брежђу.

ПЕТРОВИЋ БОГДАН из Тодориног Дола, стар 14. година, оболео и умро у Тодорином Долу.

ПЕТРОВИЋ, дев. Митровић, ЖИВКА, рођена у Голупцу, стара 32. године, удовица Радосава из Крчмара, где је оболела и умрла.

22. новембра 1918. година

ВЕСЕЛИНОВИЋ Драгомира ГОСПАВА, стара 19 година, неударата, оболела и преминула у Брежђу.

ПЕТРОВИЋ Теодора КАСИЈА, стара 22 године, неударата, оболела и умрла у Крчмару.

СТЕВАНОВИЋ ВАСИЛИЈА, стара 50. година, рођена у Лозни, Округ руднички, супруга Саве Стевановића из Вртиглава, где је оболела и умрла..

23. новембра 1918. године

ЈОВАНОВИЋ Ј. РАДОВАН из Мратишића, стар 63. године, ожењен, оболео и умро у Мратишићу.

МИТРИЋ А. ЛАЗАР из Осеченице, стар 38. година, ожењен, оболео и умро у Осеченици

24. новембра 1918. године

ВУКОТИЋ БОЖИДАР, стар 14. године, рођен у Здравчићима код Пожеге, слуга у Ђурђевићу, оболео и умро у Шушеоци.

25. новембра 1918. године.

ЖИВАНОВИЋ Др. ПЕРСА из Осеченице, стара 18. година, неударата, оболела и умрла у Осеченици.

ЈАСТРОВИЋ Милана МИЛЕВА из Планинице, стара 17. година, неударата, оболела и умрла у Планиници.

ЈЕВТИЋ Радивоја ГРОЗДАНА, живела годину и три месеца, оболела и умрла у Шушеоци.

МИЛИНКОВИЋ П. СРЕТЕН, стар 54 године, ожењен, оболео и умро у Брежђу.

МИТРОВИЋ Рад. НЕГОВАН из Брежђа, стар 19. година, нежењен оболео и умро у Брежђу.

27. новембра 1918. године

НЕШКОВИЋ МАШИНКА, рођена у Ракарима стара 30. година, удова Светислава из Врачевића код Лајковца, где је оболела и умрла.

УРОШЕВИЋ, дев. Урошевић, СТЕВАНИЈА, стара 26. година, супруга Богољуба Урошевића у Брежђу, где живела, оболела и умрла у Брежђу.

29. новембра 1918. године

НЕСТОРОВИЋ И. МИЛИНКА, стара 60. година, удовица Милорада Несторовића из Дучића, где је и сама рођена, живела, оболела и умрла.

1. децембра 1918. године

ИЛИЋ Ђорђа ИСАИЛО из Шушеоке, стар једну годину и девет месеци, оболео и умро у Шушеоци.

2. децембра 1918. године

ЂОРЂЕВИЋ Душана МИЛОЈКА из Тодориног Дола, стара осам година, оболела и умрла у Тодорином Долу.

3. децембра 1918. године

РАДОВАНОВИЋ ЗОРКА, стара 26. година, рођена у Велишевцу, а настањена у Ракарима, жена Витомирова, оболела и умрла у Ракарима.

УРОШЕВИЋ БУДИМИР, стар 63. године, ожењен, отац синова Богољуба и Животе, оболео у Брежђу, где и умро.

4. децембра 1918. године

ВУКИЋЕВИЋ (Николић) М. ДОБРОСАВ, стар 57. година, ожењен, оболео и умро у Брежђу.

5. децембра 1918. године

СТЕВИЋ Пеђе БУДИМИР из Вировца, стар 17. година, нежењен, оболео и умро у Вировцу

7. децембра 1918. године

ДАМЊАНОВИЋ ПРОДАН из Вртиглава, редов 2. чете 1. батаљона 26. пешадијског пука, оболео и умро у Љубљани.

ОБРАДОВИЋ Владислава ДУШАН из Санковића, стар 13. година, оболео о и умро у родном месту.

8. децембра 1918. године

МИЛОВАНОВИЋ Драг. ПРИМИСЛАВ из Брежђа, стар 20. година, нежењен, оболео и умро у Брежђу.

СТАНКОВИЋ, дев. Суботић, МИЛЕНИЈА, стара 53. године, супруга Живка Станковића из Осеченице, оболела и умрла у Осеченици.

10. децембра 1918. године

ОБРАДОВИЋ Максима МИЛЕНКА из Санковића, стара пет година, оболела и умрла у Санковићу.

18. децембра 1918. године

ОБРАДОВИЋ Драгутина ИЛИНКА из Санковића, оболела и умрла у Санковићу.

19. децембра 1918. године

ВУКОСАВЉЕВИЋ Александра МИОЉКА, рођена 18. септембра 1913. године Мратишићу, где је оболела и умрла.

ЈЕРИНИЋ ЈЕЛИСАВЕТА из Вировца, стара 48. година, удовица, оболела и умрла у Вировцу.

20. децембра 1918. године

ЈЕРЕМИЋ Радоја ЛЕПОСАВА из Гор. Мушића, стара 19. година, неудата, оболела и умрла у Горњем Мушићу.

23. децембра 1918. године

КРСТИВОЈЕВИЋ, дев. Савић, АНДРИЈАНА, рођена у Бачевцима код Ваљева, стара 29. година, удата за Владимира Крстивојевића из Крчмара, где је оболела и умрла.

26. децембра 1918. године

ЈЕВТИЋ Новке³⁰ ДРАГИША, рођен 10. септембра 1916. године у Осеченици, оболео и умро у Осеченици.

1919

3. јануара 1919. године

КРСТИВОЈЕВИЋ Владимира ЖИВОРАД, рођен 23. јануара 1910. године, оболео и умро у Крчмару.

5. јануара 1919. године

МИЛИНОВИЋ МИЛЕВА из Вировца, стара 22. године, супруга Драгољуба, оболела и умрла.

7. јануара 1919. године

ГАЈИЋ МИЛАН, стар 70 година, оболео и умро у Табановићу.

14. јануара 1919. године

ПЕРИЋ Бор. ЂОРЂЕ из Робаја, стар 56. година ожењен, оболео и умро у Робајама.

5. фебруара 1919. године

ВИДАКОВИЋ ЈОВАН из Санковића, стар 64. године, оболео од шпанске грознице и умро у месту рођења.

МИЛОВАНОВИЋ Петка ЖИВОЈИН из Санковића, стар годину дана, оболео и умро у родитељској кући у Санковићу.

³⁰ Удовице Тодора Јевтића из Робаја.

14. фебруара 1919. године

СТЕФАНОВИЋ ПЕТРИЈА, стара 60. година, рођена у Попучкама код Ваљева, удовица Александра Стефановића из Шушеоке, где је живела, оболела и умрла.

8. марта 1919. године.

ДИМИТРИЈЕВИЋ Милоша ГВОЗДЕНИЈА из Наномира, стара пет месеци, оболела и умрла у Наномиру 8. марта 1919. године.

13. марта 1919. године

АЛЕКСИЋ ПЕЛАДИЈА, стара 57. година, рођена у Врачевићу код Лајковца, супруга Василија Алексића из Горњег Мушића, где је оболела и умрла.

16. марта 1919. године

ВИШИЋ Љубомира АНИЦА из Ђурђевца, стара седам година, оболела од и издахнула у Ђурђевцу.

22. априла 1919. године

МАРИЋ ЈЕЛКА, рођена 22. марта 1864. године, удовица Радоја из Рајковића, који је дошао у њену кућу у Клашнић, где је оболела и умрла.

3. јула 1919. године

ЛУГОЊИЋ Бранислава ВЛАДАН из Ракара, стар осам година, оболео и умро у Ракарима.

15. септембра 1919. године

ВАСИЋ ЗЛАТИЈА, удовица Милића, оболела и умрла у Вировцу.

1920

28. јануара 1920. године

ДОБРОСАВЉЕВИЋ Радосава ЛЕНКА из Дучића, стара пет година, оболела и умрла у Дучићу.

3. фебруара 1920. године

СТОЈКОВИЋ Милоша ГРОЗДАНА из Шушеоке, стара пет месеци, оболела и у Шушеоци.

5. фебруара 1920. године

АДАМОВИЋ Миливоја ГОСПАВА из Дучића, стара две године, оболела и умрла у Дучићу.

ДАВИДОВИЋ Александра НАТАЛИЈА из Клашнића, стара годину дана, оболела и умрла у Клашнићу.

29. марта 1920. године

НИКОЛИЋ Младена СТАНА из Толића, стара 22. године, не-удата, оболела и умрла у Толићу.

ЛУГОЊИЋ Живана МИРЈАНА из Ракара, као дете оболело и умрла у кући својих родитеља у Ракарима.

ОСТОЈИЋ М. МИЛИЈА, рођен 1878. године у Попадићу, као редов III прекобројног пука учествовао у I светском рату заробљен и спроведен у аустроугарско заробљеништво, где је оболео од шпанске грознице и умро у логору Болдогосањ 24. јануара 1915. године.

СТЕПАНОВИЋ Ђурђа ВЛАДАН из Ракара, оболео од шпанске грознице и умро у Ракарима.

ЦВИЈОВИЋ ВУЛЕ из Ракара, оболео и умро од шпанске грознице али нема података када и где.³¹

Анализа

Података о броју оболелих и умрлих у нашој земљи током епидемије шпанске грознице има мало, чему су узрок сложене ратне околности и стварање нове државе управо у времену када је болест била присутна. Оно података што је сачувано за Мионичку општину углавном се налази у црквеним (матичним) књигама умрлих цркава у: Мионици, Рибници, Крчмару, Марковој Цркви, Боговађи, Цветановцу и Паунама. Оне се чувају у матичним службама: Мионице, Брежђа, Рајковићу, Лајковцу и Љигу. Из података уписаних у матичне црквене књиге произилази да је шпанска грозница узела велики данак и на овом подручју.

Болест се јавила код српских војника у априлу на Крфу, а у јулу на Солунском фронту. Услед брзог размножавања и ширења вируса ова болест се брзо проширила на читав свет. Најчешће би за само неколико сати вирус онеспособио жртву, а већ током

³¹ Овај преглед умрлих од шпанске грознице у мионичком атару сачињен је по књизи Милорада Радојчића: *Мионичани у райовима 1912-1918.* – *Поменик райним жртвама*, Мионица – Београд, 2020.

наредног дана она би подлегла болести због изузетно тешког запаљења плућа. Сматра се да је пандемија почела да се шири у крцатим и тесним логорима и камповима за обуку и смештај војника на Западном фронту. Чести покрети војних јединица и несанитарни услови њиховог боравака у ископаним рововима, посебно уз француску границу, допринели су њеној инкубацији и ширењу. У таквим приликама још 9. марта 1918. године у мионичком атару забележен је први случај оболевања, па и умирања. Старица Ђурђија Јеремић из Табановића, оболела је и умрла у свом дому. Шест дана касније забележена су још два смртна случаја, а затим у мало већем распону још неколико њих. Тиме као да је окончан први талас ове опаке епидемије.

Потом је уследио много масовнији и смртоноснији талас на овом подручју. Он је почео 3. октобра 1918. године када су од последица болести преминули Васиљ и Милица, деца Обрена Перовића из Струганика. Сутрадан је умро Богдан Чулић из Близоња код Ваљева у Мионици, а наредног дана Зорка Јовановић из Паштрића и Никодин Јовановић из Толића. Након дана паузе почело је свакодневно умирање, каткад и више десетина особа. И то је потрајало све до пред Нову годину, тачније 26. децембра те исте године, када је преминуо двогодишњи Драгиша Јевтић из Планинице.

После седмодневне паузе уследио је и трећи талас у коме је вирус био слабије снаге па је од њега оболевало и знатно мање људи. Од њега је најпре умро деветогодишњи Живорад Крстивојевић из Крчмара. Услед задобијене болести од њега је умрло још двадесетак особа. Последње које су умрле, а за које поуздано знамо, су биле Стана Николић из Толића и Мирјана Лугоњић из Ракара. Оне су преминуле у својим кућама 29. марта 1920. године. Тако је овај талас потрајао пуних 15 месеци, али је коначно окончана пандемија шпанске грознице у читавом свету, одневши највише људских жртава.

Из доступних података уочљиво је да се вирус ове опаке болести веома брзо раширио читавом планетом, па и мионичком општином о чему сведочи 451 страдала особа. Није било ни једног места где није било оболелих. Истина, интензитет оболевања и број смртних случајева био је различит од једног до другог места. Највише људи умрло је у Осеченици (41), па Мратишићу

(29), Селу Мионици (28), Брежђу (27), Горњем Мушићу (22) итд. Најчешће су умирале по једна, две, евентуално три особе из једног домаћинства. Међутим, забележено је и по пет умрлих из породица Миловановића из Брежђа, Лазаревића и Мандића из Рајковића.

Слично је било и када је интензитет умирања у питању. У првом таласу налета болести умрло је само десет особа. Током јесени 1918. године била је убедљиво највећа смртност, када је од последица болести умрло 424 лица, док је у трећем таласу 1919. и 1920. године настрадало још 17 особа. Највећа смртност и врхунац заразе су забележени 2. октобра - 21 особа, 1. новембра - 20 и 31. новембра 17 умрлих.

Добро је познато да вирус шпанске грознице није штедео никога. Међу пострадалима било је: 179 жена, 118 мушкараца и 154 деце старости од неколико дана до 15 година. Ако се погледа старосна структура она изгледа овако: особе до 20 година старости 192 (укључујући и претходно поменуто децу и 38 младих од 15 до 20 година), до 30 година 83, до 40 - 52, до 50 - 33, до 60 -29, 70 - 28 и преко 70 година - три. Поред њих евидентирали смо и 31 лице за која нисмо могли наћи године старости. Из овога произилази да је убедљиво највише страдалих до 30 година старости - 275 страдалих, што је више од половине. Међу умрлима је и десетак војних обвезника који су учествовали у I светском рату. Склони смо да верујемо да то није коначан број јер знамо да је умрло доста ратника на ратиштима и у резервним болницама где у неким случајевима нису могли прецизно да утврде узрок смрти или да га упишу у службену документацију. Поред тога познато је да су неки од њих, попут Милије Остојића из Попадића, умيرали од ове заразе по разним логорима и затворима.

Из свега наведеног произилази да вирус није штедео никога - ни старо ни младо. Евидентно је да су у овој пандемији у мионичком атару највише страдале жене, млади људи и деца. Посебно је била забрињавајућа чињеница да су младе, али не ретко и здраве особе, биле жртве вируса који је био изазивач најсмртоносније пандемије у историји човечанства. Та његова особеност дуго је била велика тајна и изазивала је велико интересовање.

Међу оболелима било је и физички слабијих, нежнијих и неотпорнијих особа, које су биле погодна тло за даље ширење вируса.

Milorad Radojčić

SPANISH FLU VICTIMS IN THE MIONICA AREA

The Spanish flu pandemic broke out at the end of the World War 1 and had three global waves. According to the more recent estimations, a third of the global population was infected and had clinical manifestations of the disease (approximately 500 million people). The estimated death toll was approximately 50 million. The Spanish flu pandemic killed 5 times more people than the World War 1 and became one of the deadliest pandemics in the history of the mankind.

The pandemic was caused by a new and extremely dangerous type of influenza in 1918. The virus frequently caused infection of the upper respiratory tract, and the so-called systemic infection that included fever, pain in muscles and general weakness was also reported. This situation was additionally worsened by the exhaustion and malnourishment of the soldiers who were coming back from the front lines. Poor material and hygienic conditions, poor diet, inadequate education of the healthcare services and weakened immunity caused by long-term wartime conditions also contributed to the high death rate in our region.

Most flu experts agree that the pandemic of this disease is very likely to eventually break out again on a global scale, but nobody can tell when, nor which type of virus might cause it. The avian influenza virus H5N1, that can be found in poultry in Asia, Europe and parts of Africa, rarely causing illness in humans, mostly limited to people who were in direct contact with the infected poultry, is widely feared. The experts warn that only a few mutations might make that virus so deadly that millions of people might succumb to the illness in several months. This is why we may never forget the Spanish flu and this is why we need to study it more intensely and more closely to strengthen the preventive activities and fight against these infections.